

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Vít Ulman

Japonská literatura v čínštině do r. 1600

Japanese Literature in Chinese to 1600

Praha 2010

vedoucí práce: Mgr. Martin Tírala, Ph.D.

Poděkování: Chtěl bych zde poděkovat panu doktoru Tiralovi za vedení práce a cenné připomínky. Zároveň chci poděkovat panu doktoru Cutovi Kijojukimu za cenné rady ohledně zdrojů v japonštině.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne:

Podpis:

Anotace:

V této práci se zabývám čínsky psanou japonskou literaturou v období od počátku japonské literatury do roku 1600. Uvádím nejdůležitější díla a jejich stručný popis. Posléze se blíže věnuji osobě Sugawara no Mičizaneho a jeho tvorbě. Cílem této práce je vytvořit úvod do této v České republice téměř ignorované oblasti japonské literární tvorby a ukázat její bohatost a základní charakteristiky.

Klíčová slova:

Čínsky psaná japonská literatura; kanbun; kanši; Sugawara no Mičizane

Abstract:

The main topic of this thesis is Japanese literature written in Chinese from the beginnings of Japanese literature to year 1600. It contains short descriptions of important literary works. It focuses on Sugawara no Michizane and his works. The main aim of this work is to create an introduction to this in the Czech Republic almost neglected part of Japanese literary tradition and to show its richness and main characteristics.

Keywords:

Japanese literature in Chinese; kambun; kanshi; Sugawara no Michizane

Obsah:

Úvod.....	7
1. Přednarské období a rozvoj čínsky psané literatury v období Nara.....	8
1.1. Kodžiki.....	8
1.2. Fudoki.....	8
1.3. Nihon šoki.....	9
1.4. Kaifúsó.....	10
2. Poezie a próza v období Heian.....	12
2.1. Rjóun šinšú.....	12
2.2. Bunka šúreišú.....	13
2.3. Keikokušú.....	14
2.4. Hendžó hakki seireišú.....	15
2.5. Denši kašú.....	16
2.6. Kanke bunsó.....	17
2.7. Kanke kóšú.....	18
2.8. Fusóšú.....	19
2.9. Hončo reisó.....	20
2.10. Wakan róeišú.....	21
2.11. Hončo monzui.....	22
2.12. Hončo zoku monzui.....	24
2.13. Hoššódži dono gjošú.....	24
2.14. Čója gunsai.....	25
2.15. Hončo mudaiši.....	26
3. Počátky čínsky psané středověké literatury.....	29
3.1. Azumakagami.....	29
3.2. Gjokujó.....	30

3.3. Meigecuki.....	30
4. Literatura klášterů Gozan.....	32
4.1. Saihokušú.....	32
4.2. Tókaiičiíošú.....	33
4.3. Bingašú.....	34
4.4. Kúkašú.....	34
4.5. Šókenkó.....	35
4.6. Zenrinkokuhóki.....	36
4.7. Kjóunšú.....	36
5. Rozbor konkrétního díla – poezie Sugawara no Mičizaneho.....	38
5.1. Sugawara no Mičizane – krátký životopis.....	38
5.2. Charakter Sugawara no Mičizaneho poezie.....	46
5.3. Analýza konkrétních básní.....	48
5.3.1. Snění o Amanovi.....	48
5.3.2. Deset básní o časném chladu.....	55
Závěr.....	62

Úvod

Pokud začnete hledat informace o tradici čínsky psané literatury v Japonsku, záhy zjistíte, že v českém jazyce o tomto tématu nebylo napsáno téměř nic. Bohužel, ani anglické zdroje nejsou nikterak rozsáhlé. Protože se však domnívám, že takovéto informační vakuum je na škodu studiu japonské kultury, rozhodl jsem se tento fenomén zvolit za téma své bakalářské práce.

Tato práce si však nečiní ambice podat úplný obraz japonské čínsky psané literární tvorby, to by bylo vzhledem k jejímu rozsahu zcela nemožné. Nejdříve se budu přibližně chronologicky zabývat stěžejními čínsky psanými díly japonského starověku a středověku. Poté se zaměřím konkrétně na slavného japonského básníka Sugawara no Mičizaneho a jeho tvorbu. Sugawara no Mičizane patří kvalitativně k nejlepším japonským autorům píšícím čínsky a zároveň se jeho básně zachovaly v značném množství. Je tedy pro představení této části japonské literární tvorby téměř ideální. Pro přepis japonských vlastních jmen a termínů užívám standardní českou transkripci, v případě jmen a termínů čínských transkripci pinyin. Pokud není uvedeno jinak, překlady obsažené v této práci jsou mé vlastní.

1. Přednarské období a rozvoj čínsky psané literatury v období

Nara

1. 1. Kodžiki 古事記 (712)

Kronika *Kodžiki* (Záznamy starých věcí) je nejstarší dochované japonské literární dílo. (Existovaly zřejmě i dřívější kroniky. Některé z nich byly ztraceny v roce 645. Díla zvaná *Teiki* a *Hondži* též byla dostupná minimálně do roku 681, jak se dozvídáme z předmluvy ke *Kodžiki*, jejich další osud je však nejasný.¹) Protože v době jejího vzniku nebyly ještě vynalezeny slabičné abecedy *kana*, je psána celá v čínských znacích. Při přepisu písni byly použity foneticky (způsobem pravděpodobně převzatým z korejského státu Päkče²), ve zbytku textu ale slouží jako logogramy, což vede k otázce, jestli se jedná skutečně o japonštinu nebo místy o špatnou čínštinu. Předmluva napsaná Ó no Jasumarem 太安万侶 (? - 723) však byla bezpochyby napsaná v klasické čínštině paralelního stylu.³ Proto zde také *Kodžiki* zmiňují. Text této kroniky měl pocházet z toho, co si zapamatoval (nebo zapamatovala - pohlaví této osoby není jisté) Hieda no Are 稗田阿礼. Ó no Jasumaro sloužil jako zapisovatel příběhů a písni, které Hieda no Are recitoval/a.

Samotná kronika je rozdělena do 3 knih. První kniha se zabývá stvořením světa a záležitostmi bohů, v druhé knize se dozvídáme o prvních císařích, o hrdinovi Jamato no Takeruovi a čím dál tím více se zde objevují skutečně historické události. Třetí kniha začíná vládou císaře Nintokua 仁徳 a je tak již plně ukotvena v historii. *Kodžiki* je stále pro Japonce velice důležitý text, později se stal v podstatě posvátnou knihou šintoismu a různí badatelé v něm hledali počátky „japonskosti“.⁴

1 Keene, Donald. *Seeds in the Heart: Japanese Literature from Earliest Times to the Late Sixteenth Century*. New York: Henry Holt and Company, 1993, s. 33-54.

2 Bentley, John R. The Origin of Man'yōgana. In *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 64, No. 1 (2001), s. 59-73. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

3 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 61.

4 Keene, Donald. *Seeds in the Heart: Japanese Literature from Earliest Times to the Late Sixteenth Century*. New York: Henry Holt and Company, 1993, s. 33-54.

1. 2. Fudoki 風土記 (713)

V roce 713 byly provinční správy vyzvány, aby poslaly ke dvoru záznamy, které měly obsahovat staré příběhy, popisy zeměpisného rozložení provincie, pěstovaných plodin, nerostného bohatství, rostlinstva a zvířectva. Většina z těchto záznamů byla napsána v klasické čínštině, ale objevovaly se i pasáže psané podobným stylem jako *Kodžiki*. Básně a písně byly zapsány foneticky. *Fudoki* (Záznamy z provincií) nebyla v hlavním městě přisuzovaná taková důležitost, často byly zkracovány, protože některé části nebyly pokládány za hodné přepisování, což vedlo nakonec k jejich ztrátě. Zachovaly se pouze zlomky záznamů z pěti provincií v různé míře celistvosti. Nejzachovalejší jsou *Izumo fudoki*, které ale bohužel nemají velkou literární hodnotu. Z literárního hlediska jsou zajímavější *Hitači fudoki*. Vzhledem k jejich relativně vysoké literární úrovni můžeme předpokládat, že byly sestaveny mezi lety 719 a 723, kdy byl guvernérem provincie *Hitači* známý literát Fudžiwara no Umakai 藤原宇合 (694-737). Je možné, že se na jejich sepsání podílel jeho vrchní písař Takahaši no Mušimaro 高橋虫麻呂, jenž byl také známým autorem poezie *waka*.⁵

1. 3. Nihon šoki 日本書紀 (720)

Kronika *Nihon šoki* byla dokončena nedlouho po *Kodžiki*, ale způsob jejího vzniku byl zcela odlišný. *Nihon šoki* byla napsána v klasické čínštině a na jejím vzniku se podílelo mnoho dvořanů. Zdá se, že kompilování historického materiálu započalo roku 681, ale jinak jsou okolnosti vzniku této kroniky doposud dosti nejasné. Hlavním editorem byl zřejmě princ Toneri 舍人 (669-735), třetí syn císaře Tenmua 天武 (631-686, na trůně 673-686). Narodil od *Kodžiki* čerpá *Nihon šoki* stylisticky hodně z čínských kronik a v konečném důsledku se jim velmi podobá. Historické hledisko je velice výrazné, na některých místech předkládají editoři až jedenáct různých verzí jedné legendy.⁶ *Nihon šoki* se odvolává také na zahraniční historické

5 Funke, Mark C. Hitachi no Kuni Fudoki. In *Monumenta Nipponica*, Vol. 49, No. 1 (Spring, 1994), s. 1-29. Tokio: Sophia University, 1994.

6 Borgen, Robert; Ury, Marian. Readable Japanese Mythology: Selections from Nihon shoki and Kojiki. In *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*, Vol. 24, No. 1 (Apr., 1990), s. 61-97. Boulder: Association of Teachers of Japanese, 1990.

prameny, hlavně kroniky korejského státu Päkče, jež se bohužel nedochovaly. Většina událostí je pečlivě datována, i když se často jedná o data naprosto smyšlená. Je však evidentní, že v době sestavení tohoto díla již byli japonští dvořané dobře obeznámeni s čínskou literaturou, historiografií a dokázali slušným způsobem navázat na její tradici. Editoři využili nejstarší zmínky o Japonsku v čínských kronikách, jako byla *Wei shi* 魏史 (Kronika státu Wei), a zakomponovali ji do vlastní verze historie. Ztotožnili tak panovnici Pimiko 卑弥呼 s císařovnou Džingú 神功, o jejichž činech se pak rozsáhle rozepisovali. Významným způsobem je zde popsána také postava prince Šótokua. Pochopitelně je přítomna i jemu připisovaná *Ústava o sedmnácti člancích* (Džúšičidžó kenpó) 十七条憲法. Právě v popisech událostí posledního století před sestavením kroniky je spatřována největší historická hodnota *Nihon šoki*.⁷

1. 4. Kaifúsó 懷風藻 (751)

Kaifúsó (Vzpomínání na poezii) je nejstarší zachovaná sbírka básní *kanši* psaných japonskými básníky. Jedná se o malou soukromou sbírku převážně příležitostných básní složených mezi lety 672 a 751. Není jasné, kdo ji zkompiloval, ale díky předmluvě víme, že nám zachovaná verze není kompletní. V této sbírce jsou zastoupeny básně 64 autorů, z nichž 21 známe z *Manjóšú* 万葉集. Podle předmluvy by ke všem měly být uvedeny základní údaje, ty se však dochovaly jenom u devíti z nich. Dochovaná verze obsahuje 119 básní, z nichž 3 jsou nečíslované, pravděpodobně byly vytvořeny později. Kompilátor zvolil řazení zhruba podle stáří básní, tři čtvrtiny autorů jsou dvořané, zbytek tvoří různí mniši, šlechtici a jeden císař. Téměř všechny básně jsou psány ve starém stylu *gushi* 古诗 (jp. *koši*)⁸, což není tak překvapivé, neboť si musíme uvědomit, že pravidelný verš stylu *jintishi* 近体诗 (jp. *kintaiši*)⁹ se za dynastie Tang 唐 (618 - 907) teprve dotvářel. K tomu všechny kulturní výtobytky a

7 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 67 – 69.

8 Básně ve starém čínském básnickém stylu. Narozdíl od pravidelné poezie dynastie Tang nejsou rýmované. Verše mají často různou délku.

9 Básně s pevně určenou délkou verše, obvykle 5 nebo 7 slabik. Sudé verše nesou rým.

trendy čínské civilizace přicházely do takové periferie, jako bylo tehdejší Japonsko, se značným zpožděním. Podobným způsobem se dá vysvětlit i převaha příležitostné poezie. Japonští básníci této doby byli pochopitelně ovlivněni dřívějším čínským literárním vývojem. V předchozích staletích byla Čína roztržena na několik států a v této době většinou na dvoře žijící básníci psali převážně příležitostnou dvorskou poezii. Tyto básně byly pak sebrány do antologií, jako byla *Wenxuan* (Výbor z literatury) 文选, které dozajista formovaly i básnický styl japonských básníků. Pouze některé básně nejpřednějších básníků (např. Fudžiwara no Umakai 藤原宇合 a Isonokami no Otomaro 石上乙麻呂 (?-750)) se blíží prozodickým standardům *jintishi*. Mezi tématy nalézáme chvály na ctnosti císaře, popisy krásy císařského paláce, výlety, chvály na život v ústraní. Všechna tato témata jsou v soudobé čínské poezii silně zastoupena a mají za sebou několikasetletý vývoj.¹⁰

10 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 33 – 36.

2. Poezie a próza v období Heian

2. 1. Rjóun šinšú 凌雲新集 (814)

Rjóun šinšú (Nová nadoblačná sbírka) je první a nejkratší ze tří oficiálních císařských antologií básní *kanši* 漢詩. Název pochází ze *Shiji* (Zápisů historika) 史記 z kapitoly o básníkovi Sima Xiangru 司馬相如 (179-117 př. n. l.).¹¹ Císař Saga 嵯峨 (786-842, na trůně 809-823) byl dobře známý jako jeden z nejlepších čínsky píšících básníků své doby, takže není divu, že 22 básní z celkových 91 básní obsažených v této sbírce náležejí právě jemu. I kompilátor této sbírky, Ono no Minemori 小野岑守 (778-830), významný dvořan a básník, do ní vložil, zřejmě z úcty k císaři, pouze 13 svých básní. Stejným počtem básní je zastoupen i Kaja no Tojotoši 賀陽豐年 (751-815), který na kompilaci této sbírky významným způsobem spolupracoval. Téměř všichni z 24 básníků patřili k dvorské šlechtě, nejvýznamněji je zastoupena pochopitelně Sagova literární společnost. Verše obsažené v *Rjóun šinšú* jsou vybrané a elegantní, ale dosti neosobní. Zhusta jsou v nich užívány různé aluze, čerpají převážně z poezie konce období Šesti dynastií 六朝 (220 – 589) a ranně tangské palácové poezie. Básně byly řazeny sestupně podle dvorské hodnosti básníka. Projevuje se zde větší sklon k lyrčnosti než v Kaifúsó, některé básně jsou inspirovány poustevnickými básníky, jako byl Tao Yuanming 陶淵明 (365-427). Další básně, jež nebyly na rozdíl od ostatních psány pro slavnostní příležitosti u dvora, vykazují spíše sklon k temnějším tématům, jako je odloučení od přátel, stárnutí, zklamané ambice a podobně. Všeobecně lze říci, že básně *Rjóun šinšú* jsou propracovanější po technické i umělecké stránce. Vlivem tehdy moderní tangské poezie se rozšiřuje forma rýmovaných sedmislabičných osmiverší (čín. *lüshi* 律詩). Takoveto básně zabírají dokonce čtyři pětiny sbírky. Básníci této doby ale měli stále velké potíže s dodržováním antiteze a paralelismu. V této sbírce se objevují také nepravidelné básně, u nichž se mění délka jednotlivých veršů. Dále byly zařazeny také některé delší básně, které sice svojí délkou nepředstavují v čínské kulturní sféře něco výjimečného (nejdelší má 28 veršů), ale i

¹¹ Inoguchi, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 111.

tak představují výrazný pokrok oproti *Kaifūsó*.¹²

2. 2. Bunka šúreišú 文華秀麗集 (818?)

Bunka šúreišú (Skvostná sbírka literárních květů) je nejznámější z tří císařských antologií básní *kanši*. Byla sestavena na příkaz nám již známého císaře Sagy někdy na počátku devátého století. Básně zde obsažené byly napsány mezi lety 782 a 818. Sestavení sbírky dostal za úkol Fudžiwara no Fujucugu 藤原冬嗣 (775-826)¹³, ale ve skutečnosti ji zkomponoval princ Nakao 仲雄 (data neznáma) za pomoci dalších významných básníků.¹⁴ *Bunka šúreišú* na rozdíl od ostatních sbírek neobsahuje kompilátorovu předmluvu na téma důležitosti literatury. Je zde celkem ve třech svazcích obsaženo 143 básní od 28 básníků. Nejvíce zastoupeným básníkem je opět císař Saga, jehož básně jsou často následovány básněmi na odpověď od jeho dvořanů, z nichž dvacet pochází od Kose no Šikihita 巨勢識人 (795?-?), třináct od prince Nakaa a deset od Kuwahara no Haraky 桑原腹赤 (data neznáma). Dalším zajímavým autorem je Wang Xiaolian 王孝廉 (?-815), velvyslanec ze státu Parhã¹⁵, zastoupený pěti básněmi. Objevuje se zde i jedna dvořanka, Ótomo Udži no Hime 姫大伴氏 (data neznáma), zastoupená jednou básní. Přestože tato sbírka byla vytvořena nedlouho po Rjóun šinšú, chybí zde několik významných básníků předchozí sbírky, mezi nimi Ono no Nagami 小野永見 (data neznáma) a Kaja no Tojotoši. Ačkoli je tato sbírka tématicky podobná předchozím dvěma sbírkám, je řazena poněkud jiným způsobem. Básně jsou rozděleny do 11 kategorií podle tématu či žánru, z nichž 9 je vypůjčeno ze slavné čínské antologie *Wenxuan*. Další dvě kategorie jsou láska a buddhismus, zastoupeny celkově jednadvaceti básněmi. Vzrůstá zájem o Japonsko a domácí záležitosti, stejně jako počet

12 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 49 – 52.

13 Byl první hlavou císařského archivu, stal se dokonce ministrem zleva (nejmocnějším ministrem v celé státní správě)

14 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984., s. 114.

15 Parhã (Balhae, čínsky Bohai) (698 - 926) byl vazalský stát Číny rozkládající se na jižní části území Mandžuska, Přímořského kraje a severní části Korejského poloostrova. Jednalo se o nástupnický stát severokorejského státu Kogurjo. Větší část jeho území byla později absorbována khitanským státem Liao.

buddhistických mnichů přispívajících do sbírek, mezi nimi slavný Kúkai 空海 (774-835), v Japonsku známý více jako Kóbó daiši 弘法大師. Z témat vyskytujících se v *Rjóun šinšú* zde chybí popisy osobního neštěstí. Z celkových 143 básní je v prvním svazku čtrnáct na téma výletu *júran* 遊覧, čtyři o banketech *enšú* 宴集, deset o loučení *senbecu* 餞別, třináct *zótó* 贈答 (básnických výměn). Druhý svazek (*maki*) obsahuje 54 básní v kategorii historie, *džukkai* 述懷 (vyjádření pocitů), *endžó* 艷状 (láska), *gafu* 樂府 (básně na téma lidových balad), *bonmon* 梵門 (buddhistická tematika), *aišó* 哀傷 (vyjádření žalu). Třetí svazek obsahuje 48 různých básní, které nespádaly ani do jedné z kategorií. Mnoho z nich patří do žánru *eibucu* 詠物 (básně o věcech, čín. *yongwu*) a zaměřují se na popis různých přírodních fenoménů – rackové, motýli, jarní sníh, padající listy atd. Jedná se spíše o stylizované portréty věcí než o realistický popis. Pravidelná osmiverší zaujímají o něco více než polovinu sbírky. Delší básně patří většinou mezi básně o lásce nebo „různé“. Objevuje se zde také 44 povětšinou sedmislabičných čtyřverší *zekku* 絶句, která také většinou spadají do kategorie „různé“. Stále zde ještě převládá vliv poezie Šesti dynastií, zvláště v básních o cestách do přírody. Přibývá také buddhistické tematiky.¹⁶

2. 3. Keikokušú 経国集 (827)

Keikokušú (Správa země) je třetí z císařských sbírek *kanši* obsahuje nejen poezii, ale i prózu sepsanou mezi lety 707 a 827. Zahrnutím prózy se výrazně liší od předchozích sbírek. Vytvoření této sbírky přikázal císař Džunna 淳和 (786-840, na trůně 823-833) a provedli je Šigeno no Sadanuši 滋野貞主 (785-852), Jošimine no Jasujo 良岑安世 (785-830), Sugawara no Kijokimi 菅原清公 (780-842) a další. Tato sbírka představuje vrchol intelektuálního kvasu, jenž vedl k rozvoji čínsky psané literatury v období Nara a na počátku období Heian. Kompilátoři se pokusili zobrazit celou tradici tvorby *kanši* a *kanbunu* a vytvořili tak největší

16 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 63 – 65.

korpus čínsky psané literatury, jaký byl v Japonsku do té doby sestaven.¹⁷ Podle předmluvy se tato sbírka původně skládala ze 20 svazků, v kterých bylo obsaženo 17 popisných básní *fu*, 917 básní *shi*, 51 předmluv k básním, 38 esejí z úřednických zkoušek, to vše od 178 různých osob. Bohužel se dochovalo pouze šest svazků z dvaceti. Jsou to svazek 1 (všech 17 *fu*), svazek 10 (11 *yuefu*¹⁸ a 48 buddhistických básní), svazky 11, 13 a 14 (všechny obsahující *zacuei* 雜詠, „různé“ básně, celkem 151 básní) a svazek 20 (obsahující 26 zachovaných esejí). V předmluvě je kladen důraz na didaktickou funkci literatury, ale to neznamená, že by sebrané básně měly primárně didaktický charakter. Nejsilněji zde znějí témata pomíjivosti a přírodního koloběhu. Básně typu *zacuei* jsou obvykle neformální, často příležitostná dílka na volné téma. Mnohdy se jedná o básně o předmětech. Stejně jako v předchozí sbírce často opěvují různé přírodní jevy, fauna a flóra, ale do popředí zájmu se dostávají poněkud přizemnější témata jako je prach v domě, nábytek a dokonce kus vepřového.¹⁹

2. 4. Hendžó hakki seireišú 遍照發揮性靈集

Tato sbírka (většinou známá pod zkráceným názvem *Seireišú* (Sbírka mysli a duše) obsahuje většinu ze zachované prózy a poezie slavného buddhistického mnicha, duchovního vůdce a kaligrafa Kúkaie 空海. Je zde zachyceno Kúkaiovo dílo z období zhruba od roku 804 do roku 834 a obsahuje tak jedna z nejkvalitnějších čínsky psaných děl, jež byla v období Heian napsána. Poslední 3 svazky byly ztraceny, jistý mnich jménem Saisen 濟暹 (1025-1115) se je pokusil zrestaurovat, ale některé z takto později přidaných děl se ukázaly být padělky. Samotnou antologii sestavil a předmluvu napsal Kúkaiův žák Šinzei 真濟 (800-860). Po ní následuje celkem 113 básní a prozaických prací (108 z nich je považováno za autentické).²⁰

Celá sbírka je rozdělena do deseti svazků podle žánru:

17 Inoguchi, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. 1.vyd. Tokio: Kadokawa šoten, 1984, s. 117.

18 japonsky *gafu*

19 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 79 – 80.

20 Watanabe, Šóko; Mijasaka, Júšo. *Sangó šiiki, Seireišú*. Tokio: Iwanami šoten, 1965, s. 14 – 15.

- 1) *ši a fu*
- 2) nápisy na stély (*hi* 碑)
- 3) básně a próza doprovázející dary
- 4) zápisky a jiná próza
- 5) oficiální memoranda a dopisy ke dvoru
- 6 – 7) *negaibumi* 願文, *dašimbun* (žádosti a prosby)
- 8) stejný obsah jako předcházející, navíc s *hjóbjaku* 表百 (formální prohlášení během modliteb a vzpomínkových obřadů)
- 9) zápisy a jiné dokumenty adresované bohům a buddhům
- 10) dopisy, básně, ukázky zkouškových esejů, hodnocení, chvalořečení a chvalozpěvy²¹

Dle předmluvy Kúkai psal spontánně a nikdy nic nepřepisoval. Některé jeho prózy jsou psány paralelním slohem, ale jeho dopisy jsou mnohem neformálnější. Jeho buddhistické texty představují vrchol heianské buddhistické literatury. Mají vytříbený sloh, obsahují výtečnou rétoriku a hluboká filozofická témata. Jedná se o jedno z mála děl, v nichž můžeme cítit vlastní Kúkaiovu osobnost, neboť po jeho smrti došlo k tvorbě obrovského množství legend a mýtů, z nichž některé jsou stále zažité i mezi odbornou veřejností.

Dalším Kúkaiovým, pro poezii *kanši* velice významným dílem je *Bunkjó hifuron* 文鏡秘府論. Jedná se o soubor pravidel tvorby básní *kanši* sebraných z mnoha různě starých čínských teoretických prací, jež se nedochovaly. *Bunkjó hifuron* je tedy dodnes nesmírně cenným zdrojem informací o čínsky psané básni a jejím vývoji.

2. 5. Denši kašú 田氏家集 (892?)

Denši kašú (Rodinná sbírka pana Šimady) je jedna z nejstarších dochovaných soukromých sbírek *kanši* napsaných jedním autorem. Tímto autorem je známý učenec Šimada

²¹ Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 99.

no Tadaomi 島田忠臣 (828-892). Denši je čínská forma jeho příjmení. Studoval společně se Sugawara no Korejošim, otcem slavného básníka Sugawara no Mičizaneho 菅原道真 (845-903). Vazby těchto dvou rodin byly velice silné, Mičizane si dokonce vzal jednu z Tadaomiho dcer. Tadaomi sám dosáhl v úřednické kariéře jenom průměrných výsledků, vrchol jeho úspěchů v tomto ohledu nastal při hoštění dvou delegací ze státu Parhä,²² kde měl bavit hosty svým básnickým uměním. Jeho relativní neúspěch na kariérním poli samozřejmě zaznívá silně i z jeho básní.²³ Denši kašú obsahuje 221 básní (podle Rabinovitch 214) napsaných mezi lety 843 a 891. Jsou řazeny zhruba chronologicky do 3 svazků, jedná se však o pozdější rekonstrukci, původní text, jímž byl zřejmě *Den Tacuon šú* 田達音集 složený z deseti svazků, byl totiž ztracen.²⁴ Jak bylo v té době zvykem, psal Šimada převážně sedmislabičné básně, o něco více osmiverší *lūshi* (rišši) než čtyřverší *jueju* (zekku). Kromě již zmíněné neúspěšné kariéry se v jeho dílech objevují motivy z běžného života a jeho drobných radostí. Šimada no Tadaomi se oproti svým současníkům nespolehá tolik na čínské vzory a představuje tak svým způsobem dovršení procesu naturalizace poezie kanši v Japonsku.²⁵

2. 6. Kanke bunsó 菅家文草 (900)

Kanke bunsó (Sbírka rodiny Sugawara) je jedna z nejrozsáhlejších zachovaných sbírek čínsky psané prózy a poezie napsaných na japonské půdě. Obsahuje 159 próz a 468 chronologicky seřazených básní. Jejich autorem není nikdo jiný než nejslavnější japonský čínsky píšící básník Sugawara no Mičizane 菅原道真 (845-903). Tento velký literát a po většinu života úspěšný úředník a politik představil tuto sbírku císaři Daigovi 醍醐 (885-930) (v roce 900, pouze 3 roky před svojí smrtí. Ve své původní podobě byla tato sbírka součástí velké sbírky zvané *Kanke sandaišú*. Ta obsahovala nejenom 12 svazků Mičizaneho prací, ale

22 viz poznámka č. 15

23 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 107 – 108.

24 Kondó, Haruo. *Nihonkanbungakudaidžiten*. Tokio: Meidžišoin, 1985, s. 440.

25 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 109.

také 10 svazků prací jeho otce Korejošiho a 6 svazků prací jeho děda Kijokimiho. Ostatní části byly ale postupem doby ztraceny a nejstarší zachovaný manuskript *Kanke bunsó* pochází z roku 1656. Básnický nejpłodnější obdobiím Mičizaneho života byly roky 886 – 890, kdy působil jako guvernér provincie Sanuki²⁶, což samozřejmě pro ambiciózního dvořana nebyla ideální pozice. Zde napsal 150 převážně melancholických básní v prostém stylu, které tvoří téměř třetinu *Kanke bunsó*. V 90. letech 9. století se Mičizane vrátil ke dvoru a začal psát formálnější a ornamentálnější básně, z nichž polovina byla určena k oficiálním dvorským příležitostem či napsána na císařský pokyn. Jsou sice dobře napsány, obsahují mnoho aluzí na čínské klasiky, ale mnohdy jsou silně neosobní. Mičizane byl stejně jako jeho učitel Šimada no Tadaomi dosti ovlivněn poezií Bai Juyiho 白居易 (772-846) a Yuan Zhena 元稹 (779-831). Díky tomu, že se nám zachovalo tolik jeho básní, můžeme lépe než u jiných básníků jeho doby sledovat jeho vnitřní život. Mičizane se bál svých nepřátel, občas upadal do melancholické nálady, při níž se často litoval a občas hanil své vlastní básnické umění. Ale na druhou stranu víme, že si rád užíval společnosti své rodiny a svých přátel a netajil se s tím, že mu psaní básní činí potěšení. Když byl doma, užíval si klidu a těšil se svojí zahradou.²⁷

2. 7. Kanke kóšú 菅家後集 (903)

Kanke kóšú (Pozdní sbírka rodiny Sugawara) je druhá ze sbírek Sugawara no Mičizaneho. S koncem 9. století nabral Mičizaneho život nový, mnohem horší směr. V roce 901 byl vyhoštěn do Dazaiфу na Kjúšú, s sebou mohl vzít pouze nejmladší ze svých dětí. Jako záminku pro jeho vyhoštění použili jeho nepřátelé obvinění z toho, že údajně spřádal zrádné plány a chystal se ovládnout císařský dvůr. Mičizane tedy musel strávit poslední tři roky svého života v bídě na periferii. Jeho básně jsou ještě temnější než za jeho působení v Sanuki. Mičizane se bojí o svůj život a truchlí nad smrtí svých malých dětí. Ještě více než předtím vystupují do popředí sociální témata, život obyčejných lidí, s kterými se zde potkával. Před

26 Stará japonská provincie přibližně v hranicích dnešní prefektury Kagawa. Severovýchod ostrova Šikoku.

27 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.

smrti svoje básně svěřil svému příteli a taktéž známému básníku Ki no Haseovi 紀長谷雄 (845-912). Dlužno poznamenat, že po jeho smrti postihla Kjóto série katastrof, což jeho současníky vyděsilo natolik, že jeho provinění bylo v roce 823 posmrtně prominuto a Mičizane sám byl prohlášen za boha Tendžina 天神, který je dnes znám jako patron vzdělání a kaligrafie.²⁸

2. 8. Fusóšú 扶桑集

Fusóšú (Sbírka země Fusó) je málo známá antologie sestavená mezi lety 995 a 998 Ki no Tadanou 紀齊名 (957 - 999). Její název pochází z čínské mytologie, *fusó* je zázračný strom rostoucí na ostrově ve východních mořích, odkud vychází slunce, tudíž je zde jeho název použit jakožto metafora samotného Japonska.²⁹

Tato sbírka byla představena císaři Ičidžóovi 一条天皇 (980-1011, na trůně 986-1011) v roce 1006 známým státníkem a politikem Fudžiwara no Mičinagou 藤原道長 (966-1028). Podle Mičinagova deníku mu ji svěřila v roce 1000 vdova po Ki no Tadanovi. Jako u mnohých jiných sbírek se zachovala pouze malá část – celkem 2 svazky z 16 (jiné zdroje uvádějí z 12). Zachované části obsahují 104 básní od 24 významných heianských básníků, jako byli Ki no Haseo, Sugawara no Mičizane, Óe no Koretoki 大江維時 (888-963) a další. Většina z těchto básní pochází z první poloviny 10. století. Původní text zřejmě pokrýval období 170 let. Podle nám známých informací došlo k poškození této sbírky již velice záhy. Zřejmě byla původně zamýšlena jako pokračování série tří oficiálních antologií, stejně jako ztracená sbírka *Nikkanšú*, u níž je znám jenom samotný název. Až donedávna nebylo k dispozici kritické vydání *Fusóšú*, dnes je k dispozici díky práci Tasaky Džunko. Čtyři pětiny zachovaných básní tvoří sedmislabičná osmiverší, na druhou stranu je zde velice málo *zekku* (*jueju*) a žádné *gafu* (*yuefu*). Svazek 7 tvoří básně k darům, vzpomínkové básně a žalozpěvy. Svazek 9 obsahuje básně z banquetů. Mnoho básní této sbírky vykazuje známky poněkud

28 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.

29 Kondó Haruo. *Nihonkanbungakudaidžiten*. Tokio: Meidžišoin, 1985, s. 582 - 583.

pochmurnějšího tónu, nemálo z nich se zabývá odcizením od ostatních lidí a pocity beznaděje.³⁰

2. 9. Hončó reisó 本朝麗藻 (1010?)

Hončó reisó (Mistrovská díla našeho dvora) je sbírka sebraná dvořanem Takašina no Morijošim 高階積善 (data neznámá). Jedná se o soukromou sbírku, dvoru byla představena kolem roku 1010 a je tedy přibližně současná s románem *Příběh prince Gendžiho* (Gendži monogatari). Sbírkou *Hončó reisó* byla u dvora hodnocena kladně a byla díky tomu v oběhu mezi vysokou aristokracií i na začátku 12. století. Je v ní obsažena básnická tvorba z období mezi lety 990 a 1010, z čehož je možné vyvozovat, že byla koncipována jako pokračování *Fusóšú*. Zachovaly se z ní opět dva nekompletní svazky obsahující 13 předmluv k básním a 154 básní, jež jsou prakticky všechny básně *lüshi*. Jedná se o díla 29 básníků, i když kompletní sbírka zřejmě obsahovala práce 34 autorů.³¹

Mnoho z těchto básníků patří k úzkému okruhu vytvořenému kolem Fudžiwara no Mičinagy. Nejvíce zastoupeni jsou Óe no Močitoki 大江以言 (955-1010) (19 básní), princ Tomohira 具平 (964-1009) (18), Fudžiwara no Korečika 藤原伊周 (974-1010) (15), Fudžiwara no Tametoki 藤原為時 (data neznámá) (13), Fudžiwara no Kintó 藤原公任 (966-1041) (11) a Fudžiwara no Arikuni 藤原有国 (943-1011) (10).³²

První svazek obsahuje básně seřazené podle ročních období, k nimž se vztahují. Druhý svazek se skládá z básní zařazených do kategorií: krajiny, buddhismus, bohové, horské poustevny, císařská ctnost, zákony, knihy a chvála studia, chvála dobrých vlastností, poezie, popíjení, básnické výměny, básně na rozloučenou, nostalgie a vyjádření vlastních emocí.³³

Tato sbírka je zajímavá spíše vzhledem, jenž nám poskytuje do života tehdejších

30 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 141 – 142.

31 Kondó, Haruo. *Nihonkanbungakudaidžiten*. Tokio: Meidžišoin, 1985, s. 612 - 613.

32 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 153 – 155.

33 Viz pozn. 31

státníků, než svým stylem či originalitou. Většina básní je opět naplněna neosobním elegantním stylem stále odkazujícím k poezii Šesti dynastií. V básních Minamoto no Tamemoriho 源為憲 (?-1011) se objevuje originální téma ekonomických záležitostí v paláci, ale v tom je tento básník výjimkou.³⁴

2. 10. Wakan róeišú 和漢朗詠集 (1013?)

Wakan róeišú (Japonské a čínské nápěvy) není typickou sbírkou *kanši*. Ve skutečnosti *kanši* tvoří pouze její část. Japonská poezie byla od počátku úzce spjata s hudbou, první japonské básně byly pochopitelně v podstatě lidové písně a tento trend propojení poezie a hudby přetrval i do období Heian. Postupem času začali japonští dvořané zpívat nejenom domácí japonské básně *waka*, ale s oblibou pěli *kanši* japonských autorů, a dokonce i krátké původní čínské básně či úryvky z nich. Nečinili tak samozřejmě v původním čínském čtení, protože v této době již často mluvit čínsky ani neuměli, ale užívali spíše japonského čtení čínských znaků. *Wakan róeišú* sestavil jako svatební dar pro svoji dceru slavný a uznávaný básník a kompilátor Fudžiwara no Kintó 藤原公任. Ve své době byl považován za arbitra vkusu jak pro poezii *waka*, tak *kanši*, takže není divu, že si sbírka *Wakan róeišú* zachovala velký vliv až do moderní doby. Fudžiwara no Kintó byl dalším velkým obdivovatelem tangského čínského básníka Bai Juyiho, jenž je proto ve *Wakan róeišú* výrazně zastoupen. Je zde zahrnuto i relativně velké množství veršů Bai Juyiho přítele Yuan Zhena. Kintó do této sbírky nevybral *kanši* ani jednoho ze svých současníků, nejstarším japonským autorem *kanši* je zde Fudžiwara no Acumoči z konce 8. století. Většina zastoupených čínsky píšících japonských básníků pochází ale ze století devátého. Největší část, 37 úryvků, zabírá tvorba Sugawara no Mičizaneho. I jeho blízkému příteli Ki no Haseovi je věnováno dosti pozornosti (22 úryvků). Objevují se zde i básně Mičizaneho tchána Šimada no Tadaomiho a několik jich pochází i od jeho syna Acušiheho. Nejvýznamnější potomek Sugawara no Mičizaneho je Sugawara no Funtoki 菅原文時 (899-981), který je zastoupen dokonce 39 díly. I on měl mezi

³⁴ Viz pozn. 32

svými současníky dobrou pověst jako autor, jeho tvorba se objevuje např. i v *Hončo monzui*.³⁵

Co se týče dvojverší sebraných od čínských autorů, je převaha Bai Juyiho naprosto zdrcující. Nejenom, že byl oblíbeným básníkem Fudžiwara no Kintóa, ale můžeme o něm prohlásit, že byl nejoblíbenějším čínským básníkem v Japonsku vůbec. Badatelé dříve zastávali názor, že jeho převaha je způsobená relativní lehkostí a srozumitelností jeho básní, což mu mělo poskytnout jistou výhodu v očích japonských čtenářů oproti takovým velikánům, jako byli Wang Wei 王維 (699-759) , Li Bo 李白 (701-762) či Du Fu 杜甫 (712–770). Mnohdy se však zapomíná na to, že Bai Juyi byl populární v samotné tangské Číně už za svého života a své básně sám aktivně sbíral, propagoval a šířil. V případě Du Fua se čtenáři nedočkali žádné větší kompilace až do roku 1039, tedy 269 let po Du Fuově smrti! V Japonsku tedy populární být ani nemohl, protože ho japonští čtenáři nejspíš neznali.³⁶

Další čínští autoři následují, pokud jde o množství vybraných dvojverší, se značným odstupem. Oproti mnoha desítkám pasáží z Bai Juyiho prací má druhý nejvíce zastoupený čínský básník, jeho přítel Yuan Zhen, ve *Wakan róeišú* pouze 11 dvojverší. V těsném závěsu následuje s 10 dvojveršími další tangský básník Xu Hun.

Fudžiwara no Kintó nevybíral pouze dvojverší z čínských básní *shi*. Přes jejich výrazné zastoupení se zde objevují i dvojverší z básní *fu* a dokonce úseky z paralelní prózy, která díky svému rytmu (4-6 slabik) působí téměř jako poezie.

2. 11. Hončo monzui 本朝文粹 (1060?)

Tato slavná sbírka byla sebrána Fudžiwara no Akihiro 藤原明衡 (?-1066) někdy kolem roku 1060. Tato soukromá antologie sestavená do 14 svazků obsahuje 432 básní a kusů prózy od 69 autorů. 65 z nich byli dvořané. Všechna díla byla napsána mezi lety 810 a 1037, nejvíce z nich pochází z období 910 – 957. Nejvíce zastoupení autoři jsou Óe no Masahira 大

³⁵ Rimer, J. Thomas. Introduction. In Rimer, J. Thomas, Chaves, Jonathan. *Japanese and Chinese Poems to Sing: The Wakan roei shu*. New York, Columbia University Press, 1997, s. 1 – 14.

³⁶ Chaves, Jonathan. Chinese Poets in the Wakan roei shu. In Rimer, J. Thomas, Chaves, Jonathan. *Japanese and Chinese Poems to Sing: The Wakan roei shu*. New York: Columbia University Press, 1997, s. 15 – 28.

江匡衡 (952-1012) a Óe no Asacuna 大江朝綱 (886-958), následování Ki no Haseem 紀長谷雄, Sugawara no Mičizanem 菅原道真, Minamoto no Šitagóem 源順 (911-983), Óe no Močitokim 大江以言 (955-1010), Jošišige no Jasutanem 慶滋保胤 (?-1002) a princem Kaneakirou 兼明 (914-987). Všichni byli významnými autory, kteří pomáhali utvářet styl japonských *kanši* a *kanbunu*. Silně zastoupeny jsou rody Sugawara a Óe, ve sbírce není ale obsažena tvorba ani jednoho ze členů rodu Fudžiwara a zastoupeny nejsou ani ženy a buddhističtí mniši. Akihira práce vybíral tak, aby se nepřekrývaly s předchozími sbírkami, na druhou stranu ale *Hončó monzui* (Literální styl našeho dvora) obsahuje mnoho celých básní, z nichž byla vybrána dvojverší pro *Wakan róeišú*. Název této sbírky byl inspirován songskou antologií tangské poezie *Tang wensui*. I struktura sbírky navazuje na čínské vzory, objevuje se zde 12 kategorií ze sbírky *Wenxuan*. Na rozdíl od ní obsahuje však velmi málo básní. Obsah *Hončó monzui* je rozdělen do 38 kategorií. Kompilátorova motivace k sestavení této sbírky byla zřejmě praktická, měla posloužit pozdějším autorům k třibení jejich umu. Zdá se, že sestavení takovéto sbírky bylo tehdejšími literáty velmi žádáno.³⁷ Neobsahuje ani jednu pravidelnou báseň, zdá se tedy, že se Akihira soustředil na okrajové, ne tak dobře zmapované žánry a formy. Je zde obsaženo 15 *fu* a 28 *zašši* 雜詩 (*zacugon* 雜言, druh nepravidelné básně *ši*). Ze *zašši* jsou zde zastoupeny tyto subžánry: *eččó* (čtyřverší, 7/7/6/7 znaků), *džikun* a *rigó* 離合 (akrostich³⁸), *kaibun* 回文 (palindromy), *sangon* 三言 (básně s tříslabičnými verši), *ka* 歌 (zpěvy s volnou formou), *konankjoku* 湖南曲 (lidové básně) a *kjóka* 狂歌 (bláznivé básně).

V prozaické části je obsaženo 42 *hjó* 表 (paměti), 156 *džo* 序 (předmluvy k básním), 27 *ganmon* 願文 (náboženské žádosti), 37 *sódžó* 奏狀 (zprávy), 3 *iken fúdži* 意見封事 (názory), 2 *iki* 位記 (dokumenty o pověření), 3 *kanbu* 幹部 (direktivy), 5 *ki* 記 (vyprávění), 1 *kišóibun* 起文 (sliby), 1 *kinseibun* 禁制文 (zákazy), 6 *šó* 詔 (edikty), 26 *taisaku* 對策 (otázky

³⁷ Ósone, Šósuke; Kinpara, Tadaši; Gotó Akio. *Hončó monzui*. Tokio: Iwanami šoten, 1992, s. 429 - 431.

³⁸ Není úplně přiléhavé označení, ale pravděpodobně v češtině nejbližší možné. V tomto případě je vybraný znak či dvojslabičné slovo rozděleno na dvě části, jež pak tvoří počátek a konec verše.

ke zkouškám s odpověďmi), 2 *rakušo* (hanopisy), 1 *san* 賛 (chvalořeči) a 3 *saibun* 祭文 (modlitby).

Hončo monzui mělo velký vliv na pozdější kulturu, zvláště na středověké písemnictví. Inspirovalo pozdější antologie jako *Hončo zoku monzui*, *Čója gunsai* či *Hončo mudaiši*. Odkazy na díla v něm obsažená můžeme najít ve vojenských vyprávěních, v cestovních denících i v různých jiných příbězích.³⁹

2. 12. Hončo zoku monzui 本朝続文粹

Antologie zamýšlená jako pokračování Akihirova *Hončo monzui* byla sestavena někdy po roce 1140. Toto dílo zachycuje tvorbu mezi lety 1018 a 1140. Není doposud jasné, kdo byl jejím kompilátorem, původně za něj byl považován Fudžiwara no Suecuna 藤原季綱 (data neznáma). Obsahuje 240 děl od slavných autorů (celkem byla vybrána díla od 40 osob), jako byli Óe no Masafusa (40 děl), Fudžiwara no Akihira (51 děl) a Fudžiwara no Acumicu.⁴⁰ Poezie je zastoupena pouze minoritně, můžeme zde nalézt pět nepravidelných básní *zašši* a pět básní *fu*. Tato sbírka je poněkud chudší, co se týče literárních forem, než *Hončo monzui*, řazení děl je však velice podobné.⁴¹

2. 13. Hoššódži dono gjošú 法性寺殿御集

Tato malá osobní sbírka obsahuje 102 kanši státníka Fudžiwara no Tadamičiho 藤原忠通 (1097-1164), jenž sloužil na dvoře 4 císařů. Hoššódži byl chrám sekty Čisté země nacházející se ve východním Kjótu. Tadamiči tam odešel v roce 1162. Básně do této sbírky vybral on sám, pomáhal mu při tom jeho přítel a známý básník Fudžiwara no Sanemicu. Tadamiči byl totiž velkým milovníkem poezie a s básníky byl téměř neustále v kontaktu. Konečná verze pochází z konce roku 1145, ale nejstarší zachovaný text byl vytvořen roku

39 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 164 – 165.

40 Kondó, Haruo. *Nihonkanbungakudaidžiten*. Tokio: Meidžišoin, 1985, s. 611.

41 Sató, Mičio. *Heian kóki nihonkanbungaku no kenkjú*. Tokio: Čikumašoin, 2003, s. 37 – 38.

1183. Původně se tato sbírka jmenovala prostě *Gjošú*, ale když si Tadamiči vybudoval rezidenci vedle Hoššódži, rozhodl se jméno tohoto chrámu do názvu zakomponovat.⁴²

První polovinu sbírky tvoří básně typu *kudaiši*⁴³ seřazené podle ročních období. Druhá polovina je tvořena ostatními básněmi, rozdělenými do těchto kategorií: lidské záležitosti, zvířata, básně psané na zástěny, básnické výměny, básně na čínské klasiky, knihy, v ústraní na venkově, jaro, horské sluje a horské chrámy.

Tadamiči se projevuje jako sebevědomý úředník spokojený se svým životem. V jeho poezii je cítit výrazný vliv Bai Juyiho. Sdílí spolu přímý způsob vyjadřování a Tadamiči od něj přebírá i některá témata. Například po jeho vzoru napsal báseň *Starý prodavač uhlí*.⁴⁴

Kromě této sbírky je 91 autorových básní obsaženo v *Hončó mudaiši*.⁴⁵

2. 14. Čója gunsai 朝野群載 (1116)

Čója gunsai (Sbírka textů z dvora i polí) je rozsáhlou sbírkou textů sebranou Mijoši no Tamejasuem 三善為康 (1049 – 1139). Původně sestávala z 30 svazků, ale dochovalo se jich pouze 21. Kromě poezie a umělecké prózy obsahuje mnoho oficiálních dvorských dokumentů, astrologických, věštebných a lékařských zápisů, buddhistických textů a spisů o provinciích a zahraničí. Tato sbírka byla určena pro výuku a vzdělání mladých úředníků a je kromě jiného zajímavým zdrojem informací o historických reáliích své doby.⁴⁶

Mijoši no Tamejasu rozlišuje různé typy poezie podle situace, kdy by měly být použity. Řadí je podle sociální hierarchie, nejvýše stojí básně sepsané na císařský příkaz či básně na odpověď básním císaře (*ósei*), dále básně spojené s císařovými přímými příbuznými (*órei*) a básně na žádost (*ókjó*). Básně *ókjó* se pak zahrnují kategorii princů a dvorských rodů *kugjó* 公卿. Další stylistické kategorie jsou básnická setkání na počest Sugawara no

42 Ibid. s. 301 – 303.

43 Kudaiši – básně uvedené pětislabičným veršem nebo dvojverším z čínské básně. Znak z tohoto titulu či znaky s nimi synonymní se pak objevují v samotné básni. První básně tohoto typu jsou už v Rjóunšú. Tento postup je populární až do 12. století. Uplatňoval se nejenom v kanši, ale i v básních waka.

44 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 186.

45 Kondó, Haruo. *Nihonkanbungakudaidžiten*. Tokio: Meidžišoin, 1985, s. 606.

46 Šimonaka, Hiroši et al. *Nihonšidaidžiten*. 4.svazek. Tokio: Heibonša, 1993, s.1033.

Mičizaneho, uctívání Konfucia, setkání v Síni literatury, Císařské knihovně, setkání na podporu vzdělání (*kangakue* 勸学会), návštěvy horských klášterů (*júsandži* 遊山寺), zkoušky na ministerstvu (*šóši* 省試), zkoušky *hótóši* 放島試 na ministerstvu obřadů a nakonec kategorie čtení (*dokušo* 読書, myšleno společné čtení klasických textů). Tamejasu se nezabývá případy, kdy je poezie užita v soukromí, protože se zaměřil pouze na společenské události. Při takovýchto formálních událostech se většinou užívala poezie *kudaiši*.⁴⁷

2. 15. Hončo mudaiši 本朝無題詩 (1162 - 1164)

Hončo mudaiši (Básně bez titulu z našeho dvora) představuje největší sbírku básní *kanši* druhé poloviny období Heian. Jejím sestavením byl pověřen regent Fudžiwara no Tadamiči 藤原忠通, známý básník a autor sbírky *Hoššódži dono gjóšú* (Sbírka pana z kláštera Hoššódži). Někteří se domnívají, že ji ale sestavil spíše Fudžiwara no Čikamicu 藤原周光 (?-1079). Zastoupeno je třicet autorů, více než čtyřicet skladeb mají Fudžiwara no Tadamiči, Nakahara no Hirotoši 中原広俊, Fudžiwara no Akihira, jeho syn Acumicu a vnuk Šigeakira 藤原茂明 (data neznáma), Fudžiwara no Čikamicu a mnich Renzen 蓮禪 (data neznáma). Velká část autorů patří k ceremoniářské větvi rodu Fudžiwara, a proto je její reprezentativnost poněkud diskutabilní.

Jak již název napovídá, obsahuje tato sbírka se 772 díly v 10 svazcích básně typu *mudaiši* 無題詩. Tento typ poezie vznikl zřejmě v 9. století jako reakce na oblibu žánru *kudaiši* 句題詩. Na rozdíl od nich vykazují básně *mudaiši* mnohem větší prostotu stylu, odkazů na čínské autory je zde poskrovnu a nejvíce se zde asi projevuje vliv přímočarého stylu Bai Juyiho. Autoři neprojevují přílišnou originalitu, básnický styl a témata jsou převážně uniformní. Někteří básníci se rádi v básních zabývali všedními věcmi a podle některých badatelů se v mnohých básních projevuje jemná zašlá krása typická pro pozdně tangskou

47 Smits, Ivo. The Way of the Literati: Chinese Learning and Literary Practice in Mid. Heian Japan. In Adolphson, M. S., Kamens E. Matsumoto S. (Ed.) *Heian Japan, centers and peripheries*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2007, s. 105 – 128.

tvorbu.⁴⁸

Básně *mudaiši* se básním *kudaiši* velice podobají vnější formou, přístup k rozvoji tématu básně je ale radikálně odlišný. Jelikož postrádají titul, k navození atmosféry a uvedení čtenáře do děje slouží až počáteční verše básně. Celkově dochází k většímu zapojení čtenáře, autor se na něj v básni často obrací. Vyjádření žalu nad těžkostí autorova života, jež bylo u *kudaiši* povoleno pouze v posledním dvojverší, se u *mudaiši* může objevit libovolně v jakékoli části básně.⁴⁹

Existují 2 verze tohoto díla, jedna složená z 3 svazků je zřejmě starší, má o dvanáct básní méně a nese zkrácený název *Mudaiši*. Verze s 10 svazky je rozdělena tímto způsobem:

1) Císařské výlety, oficiální bankety a básně sepsané na setkáních Šóšikai, básnické společnosti založené v roce 877.

2) Nebeské úkazy, roční období, rostliny, přírodní motivy, zvířata, lidské záležitosti, různé předměty a básně na zástěny *bjóbu* 屏風

3) Květy, měsíc a svátek Tanabata

4) Jaro a léto

5) Podzim, zima a různé nepravidelné básně

6) Pavilony, vyhlídky a vesnická útočiště

7) Domy v horách, na venkově, bývalé domovy, horské vísky, venkov a řeky

8) Horské kláštery

9) Horské kláštery (druhá část)

10) Horské kláštery (část třetí), různé chrámy, zenové kláštery a horské sluje

Z předchozího je jasné, že se ohnisko zájmu minimálně této skupiny autorů *kanši* přesunulo od oficiálního a čínského k neoficiálnímu a domácímu. Více než dvorské záležitosti je začínají zajímat soukromé záležitosti a součásti duchovního života jako jsou návštěvy chrámů a klášterů. Více než polovina básní v *Hončó mudaiši* by se dala charakterizovat jako

48 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 191 – 192.

49 Horikawa, Takaši. *Ši no katači, ši no kokoro – Čúseinihon kanbungaku kenkjú*. Tokio: Wakakusašobó, 2006. s. 62 – 63.

poustevnícká poezie. V tom jsou témata tehdejších básníků písících jak v japonštině, tak v čínštině podobná. Básně tohoto období dokazují, že se buddhistická filozofie napevno uhnízdila v myslích japonských vzdělanců. Zřejmě se tu také projevuje později ještě výraznější myšlenka příchodu éry *mappó* 末法, období, kdy lidé již nebudou rozumět dharmě a nastane období rozkladu a chaosu. Tehdejším dvořanům se neklidná doba, v níž byla tato sbírka sestavená, musela zdát jako začátek konce světa. Mnohem více se obraceli dovnitř do svého nitra a častěji projevovali zklamání nad neúspěšnou kariérou a strach o vlastní budoucnost.⁵⁰

50 Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006, s. 192 – 193.

3. Počátky čínsky psané středověké literatury

Inoguči se o počátcích středověku zmiňuje dosti kriticky: „Politická moc přešla do rukou válečníků, šógunát kladl důraz na vojenskou sílu, a proto byla čínsky psaná literatura něčím, čemuž téměř nebyla věnována pozornost. Na druhou stranu, japonsky psaná literatura procházela novým obdobím vývoje. Muži, již už nebyli schopni volně tvořit díla v čínštině, se začali věnovat japonsky psané próze a poezii, oblasti, jež byla původně považována za ženskou literaturu. Ta, ač se hodila k tvorbě zabývající se dvorskými milostnými příběhy, jako byl *Příběh prince Gendžiho*, k popisu smělého a energického válečníka prohánějícího se po bojišti s velkým kopím v podpaží příliš vhodná nebyla. (...) Slova čínského původu *kango* přidaná do rozvláčeného japonského textu se stala jakýmsi pojivem a zrodil se tak silný japonský psaný styl. (...) Dá se říci, že čínsky psané literatuře se nedařilo vůbec.“⁵¹

Nástup kamakurského šógunátu tedy znamenal pro literaturu v čínštině další období úpadku. Vojenská šlechta nebyla již silně ovlivněna kontinentálním vlivem jako šlechta dvorská, a psaným jazykem jejich společenské vrstvy se tak stala japonština. Muži se začali výrazněji zapojovat do prozaické literární tvorby. Jejich témata však pochopitelně nebyly dvorské intriky a romance, nýbrž válečné příběhy. Ačkoli *kanbun* sám o sobě procházel spíše temným obdobím, jeho vliv se projevil právě v těchto příbězích. V japonském textu se hojně začala objevovat slova čínského původu *kango*, což snad můžeme považovat za jeden z významných kroků na cestě k vzniku moderní japonštiny.

Zvláště počátek období Kamakura je značně chudý na hodnotná literární díla. Jejich styl by se dal charakterizovat japonským termínem *hentai kanbun*, což značí, že se nejedná o *kanbun* psaný čistě jazykem čínských autorů, takový text je totiž prolezlý různými japanismy.

3. 1. Azumakagami 吾妻鏡

Jedná se o historii kamakurského šógunátu od roku 1180 do roku 1266. Autoři nejsou přesně známi, zřejmě se na tomto díle podílelo několik osob úzce spojených s šógunátní

51 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 185 – 186.

správou. Celkově se skládá z 52 svazků, některé části chybí, především celý 45. svazek. Svazky 17. - 27. obsahují značně zkratkovité záznamy, proto jsou považovány za pozdější přídavek. Jméno samotné je aluzí na název historie Tangské zrcadlo (jp. *Tókai*/č. *Tangjian* 唐鏡). Nejstarší zachovaná verze pochází z počátku období Edo. Toto dílo je velice důležité hlavně z hlediska historického, z hlediska literárního je dosti strohé a obsahuje velké množství japanismů.⁵²

3. 2. Gjukujó 玉葉 (1164 - 1200)

Toto dílo je deníkem regenta *kanpaku* Kudžó Kanezaneho 九条兼実(1149 – 1207). Zachovala se část obsahující záznamy od roku 1164 do roku 1200. Kanezane byl synem regenta Fudžiwara no Tadamičiho 藤原忠通 (1097-1164). Od mládí byl prý dobrým studentem a již v raném věku obdržel významný post na dvoře.⁵³ Rychle dokázal vycítit, že se časy mění, spojil se tedy s Minamoto no Joritomem 源頼朝(1147-1199), což mu přineslo vysoké postavení i v nově vzniklém šógunátním systému. Jeho úspěch ale nebyl trvalý a v roce 1196 ztratil pozici *kanpaku*. Později se však politické klima změnilo a jeho syn se stal regentem *seššó*. Jeho potomci si po dlouhou dobu vysoké postavení udrželi a dva se dokonce stali šóguny (v té době ale neměli skutečnou moc). *Gjukujó* (Drahokamy na listech) má tedy stejně jako předchozí dílo velkou historickou hodnotu.⁵⁴

3. 3. Meigecuki 明月記

Meigecuki (Deník jasného měsíce) je osobním deníkem známého básníka Fudžiwara no Teiky 藤原定家 (1162 – 1241). Teika byl synem dalšího známého básníka Fudžiwara no Šunzeie 藤原俊成 (1114-1204) a zároveň spojencem Kudžó Kanezaneho. Jeho úspěch v politické oblasti byl na tomto muži dosti závislý, ale později se spřátelil s císařem Gotobou 後

⁵² Ibid. s. 187.

⁵³ Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954, s. 258.

⁵⁴ Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 289.

鳥羽 (1180-1239, na trůně 1183-1198), s nímž se však později opět rozkmotřil. Díky tomu politicky přežil Gotobovo vyhnání a stal se jedním z nejdůležitějších básníků a teoretiků poezie *waka* vůbec. *Meigecuki* začíná stejně jako *Azumakagami* (Východní zrcadlo) rokem 1180. Je složen ze tří svazků, jež pokrývají období 56 let. Tento deník je významný pro poznání tehdejší politiky a básnické tvorby. Jeho literární a jazyková úroveň je podobná jako u dvou předchozích děl.⁵⁵

⁵⁵ Ibid. s. 289 – 290.

4. Literatura klášterů Gozan

Pokud chceme mluvit o čínsky psané literatuře v japonském středověku, nevyhnutelně se z větší části musíme zabývat díly psanými buddhistickými mnichy, především mnichy zenové sekty *Rinzai*. Členové této sekty se silně zaměřili na literární tvorbu jako součást své náboženské praxe a kláštery *Gozan* se staly centry vzdělanosti v čínském jazyce. *Gozan* 五山 znamená pět hor, jedná se o systém nejvýznamnějších státně sponzorovaných klášterů převzatý z Číny. V songské Číně bylo těchto klášterů, jak už jméno napovídá, pouze pět, ale v Japonsku tento systém prošel velkými změnami a rozšířením. Výsledkem bylo, že v Kjótu i v Kamakuře bylo pět klášterů s tímto statusem a navíc nad všemi v hierarchii stál kjótský klášter Nanzendži. Rozvoj čínsky psané literatury byl silně ovlivněn japonskými mnichy, kteří se vydali do songské a yuanské Číny, a čínskými mnichy, kteří se mnohdy rozhodli odejít z Číny, aby unikli vřavě této neklidné doby. Pro rozvoj literatury je zřejmě nejdůležitější Issan Ičinei, čínsky Yishan Yining 一山 一寧 (1247-1317). Issan byl čínský mnich období dynastie Yuan, jenž byl vyslán na do Japonska na diplomatickou misi, jež měla za cíl obnovit běžné diplomatické vztahy mezi Čínou a kamakurským šógunátem. Issan byl uvězněn, protože byl považován za špióna. Nakonec si však získal důvěru šógunátních špiček a stal se významným opatem. Vychoval několik velmi důležitých žáků, kteří velice přispěli k rozvoji čínsky psané literatury v zenových kláštorech. Mezi nejdůležitějšími můžeme zmínit jména jako Musó Soseki 夢窓疎石 (1275-1351), Sesson Júbai 雪村友梅 (1290-1347) a Kokan Širen 虎関師錬 (1278 – 1346). Musó Soseki pak stál na počátku dlouhé linie literátů představujících vrchol zenové literatury v Japonsku.⁵⁶

4. 1. Saihokušú 濟北集

Saihokušú (Severní sbírka) je rozsáhlou sbírkou Kokana Širena čítající 20 svazků. Kokan Širen 虎関師錬 (1278 – 1346) pocházel z Kjóta a patřil k rodu Fudžiwarů. Do kláštera byl poslán ve svých osmi letech a za pouhé dva roky se stal mnichem. Jako ostatní mniši –

⁵⁶ Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954, s. 280.

literáti od mládí projevoval nadání pro literaturu a již brzy dosáhl výtečných znalostí jak buddhistického kánonu, tak čínských klasických děl. Chystal se vypravit do Číny, kvůli matčině nemoci tuto cestu však neuskutečnil. Postupem času dosáhl velkého věhlasu a císař Gomurakami mu udělil posmrtný titul *kokuši*.⁵⁷

Saihokušú obsahuje kromě 233 pravidelných básní také 244 buddhistických chvalo zpěvů, 17 předmluv, jeden svazek pojednání o poezii *šiwa* 詩話, jeden svazek čistých rozprav *seigen* 清言 a 26 pohřebních řečí. Kokan je významný hlavně svojí prózou, byl velkým obhájcem starého stylu, neužíval tedy paralelismu. Tematika jeho básní je převážně zenová a jejich kvalita je spíše průměrná. Kromě této sbírky napsal také monumentální dílo *Genkóšakušo* 元亨釈書, jež je třicetisvazkovými dějinami buddhismu v Japonsku od počátku až do období Kamakura.⁵⁸

4. 2. Tókaiičiōšú 東海一漚集

Tókaiičiōšú (Sbírka jednoho racka z východních moří) je sbírka zahrnující téměř všechna zachovaná díla Kokan Širenova žáka Čúgan Engecua 中巖円月 (1300 – 1375). Patřil k rodu Tairů, ale stejně jako většina ostatních autorů byl v raném věku poslán do kláštera. Také on se chtěl vydat do Číny, nebylo mu to však dovoleno.⁵⁹

V této sbírce se nám zachovalo něco přes 200 básní, z toho asi polovina sedmislabičných *zekku*, a přes 100 různých krátkých prozaických textů. Součástí této sbírky je i jeho šestisvazkové dílo *Čúseiši* (Mistr pravého středu) 中正子 (v němž vysvětluje svoji filozofii). Psal bez většího množství japanismů, velkou inspirací mu byli Han Yu 韓愈 (768-824) a Su Shi 蘇軾 (1037-1101). Je také zajímavý tím, že prosazoval teorii, že prapředkem japonského císařského rodu byl jeden ze členů čínské dynastie Zhou.⁶⁰

57 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 197 – 198.

58 Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954, s. 309 – 311.

59 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 201- 202.

60 Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954, s. 318 – 320.

4. 3. Bingašú 岷峨集

Pokud bychom měli označit někoho za nejlepšího básníka literatury klášterů *Gozan* před Zekkaiem, zřejmě bychom museli nevyhnutelně vybrat autora této sbírky, Sessona Júbaie 雪村友梅 (1290 – 1364). Sesson Júbai je velice zajímavý svým pohnutým životním osudem. Pocházel z Ečizenu (dnešní prefektura Niigata). V raném věku se stal žákem Issana Ičineie, u něhož však dlouho nezůstal, protože se v pouhých osmnácti letech rozhodl vydat do tehdy ještě Mongoly ovládané Číny. Po příjezdu se dostal do lepších kruhů a dokonce se spřátelil se slavným malířem a kaligrafem Zhao Mengfuem 趙孟頫 (1254-1322). Byl však náhle zatčen a uvězněn v dnešní prefektuře Zhejiang. Hrozila mu i poprava, ale svým vzděláním a neohrožeností si získal respekt svých vězňů, díky čemuž popravě unikl. Později uprchl na západ do Sichuanu. Poté co byl omilostněn, se vrátil do Chang'anu, kde žil další tři roky. Když se rozhodl vrátit do Japonska, nejvýznamnější zenový mistr dynastie Yuan Mao Kulin (jp. Mukurin) 茂古林(1262-1329) mu napsal báseň na rozloučenou. V Číně strávil celých 20 let. Po návratu se usadil v klášteře Kennindži, kde ve věku 57 let také zemřel.⁶¹

Bingašú původně měla 4 svazky, byla však dlouho ztracena a až v éře Genroku (1688-1704) byly 2 z nich nalezeny v klášteře Šókokudži. V Sessonových básních se projevuje vliv Li Baie a Su Shiho. Není proto divu, že nejvíce exceloval v básních ve starém stylu *gushi*.⁶² Tématicky byly zcela pochopitelně ovlivněny jeho dvacetiletým pobytem v Číně, z mnohých jeho básní na nás dýchá duch neohroženosti, již často projevoval.

4. 4. Kúkašú 空華集

Sbírka básní a próz Gidó Šúšina 義堂周信 (1326 – 1389) již plně patří období severní a jižní dynastie. Gidó Šúšin je považován spolu se Zekkaiem za nejvýznamnějšího čínsky píšícího básníka této doby. Pocházel z Tosy, mnichem se stal v 15 letech a později patřil k žákům slavného Musó Kokušiho. Traduje se, že když si jistý známý čínský mnich té doby

⁶¹ Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 204.

⁶² Ibid. s. 205.

přečetl Šúšinovy básně, nemohl uvěřit, že se jedná o dílo napsané Japoncem.

Toto dílo se skládá z celkem 20 svazků, původně nikterak uspořádané nebylo, v éře Genroku však prošlo reedicí. Prvních 10 svazků sestává z básní, zbylých 10 zabírá próza. Celkový počet básní dosahuje 1739, z nichž 1003 tvoří sedmislabičné zekku. Gidó byl ovlivněn Du Fuem, jehož básně od mládí studoval, a také jižněsongskou básnickou školou Kóseišihá 江西詩派, která navazovala na Huang Tingjiana (jp. Kó Teiken) 黃庭堅 (1045-1105), jenž byl žákem Su Shiho a sám velkým obdivovatelem Du Fua. Forma jeho básní se mnohdy podobá stylu poezie pozdního období dynastie Tang.⁶³

Co se týče prózy, Gidó sám zastával názor, že text má zároveň vést ke ctnosti a být umně vystaven, navazoval tak na zastánce starého stylu z období dynastií Tang a Song . Z toho plynula i jeho evidentní snaha v takovémto stylu také psát.

4. 5. Šókenkó 蕉堅藁

Tato sbírka je připisována dalšímu z žáků Musó Sosekiho, Zekkai Čúšinovi 絶海中津 (1336 – 1405). I on pocházel z Tosy, na rozdíl od Gidóa, jehož byl dobrým přítelem, se však vydal do Číny, v té době už ovládané nově založenou dynastií Ming, a strávil tam celých 8 let. Byla mu dokonce udělena audience u císaře Taizonga 太宗(1360-1424, na trůně 1402-1424). Po návratu měl dosti komplikované vztahy s Ašikaga no Jošimicuem 足利義満(1358-1408), po neuposlechnutí jeho příkazů se musel dokonce skrývat v provincii Seccu. Nakonec se však do značné míry udobřili a Zekkai se vrátil do Kjóta, kde přebýval v kláštřích Tódžiin a Šókokudži.⁶⁴

Šókenkó (Banánovník silnější než sláma) je v porovnání s *Kúkašú* (Květy prázdnoty) krátkou sbírkou, sebral ji jeden ze Zekkaiových žáků. Obsahuje „pouze“ 163 básní a 38 kusů prózy. Podle Okady Masajukiho byla nejsilnější Zekkaiovou formou pravidelná sedmislabičná báseň. Zřejmě byl také ovlivněn svým současníkem, velkým mingským básníkem Gao Qi

63 Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954, s. 343.

64 Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984, s. 211.

(Kókei) 高啓 (1336-1374), s nímž se sice přímo nesetkal, ale studoval u stejného učitele.⁶⁵

4. 6. Zenrinkokuhóki 善隣国宝記

Toto dílo je považováno za nejstarší japonskou historii zahraničních vztahů většího rozsahu. Jejím autorem byl zenový mnich Zuikei Šúhó 瑞溪周鳳 (1392 – 1473) z kjótského kláštera Šókokudži. Zuikei byl velmi významnou postavou, třikrát držel post sóroku 僧録, dohlázele nad kláštery, což byl nejvyšší dosažitelný post pro zenového mnicha. Byl také dosti plodným autorem deníků a sbírek básní⁶⁶, jimiž se tu, bohužel, kvůli omezenému rozsahu této práce nemůžeme zabývat. Toto dílo se rozhodl sepsat poté, co byl šógunem Ašikaga no Jošimasou 足利義政 (1436-1490) požádán o sestavené oficiálního dopisu pro čínského císaře. Skládá se ze tří svazků. První se zabývá historií zahraničních vztahů s Čínou a Korejským poloostrovem od 88. roku vlády mýtického císaře Suinina (59 n. l.) do roku 1392. Důraz je kladen na zahraniční cesty mnichů. Druhý a třetí jsou složeny z diplomatických dokumentů vyměněných s čínskou dynastií Ming a korejským státem Joseon mezi lety 1398 a 1468.⁶⁷

4. 7. Kjóunšú 狂雲集

Kjóunšú (Sbírka bláznivých oblaků) je sbírkou slavného zenového mnicha Ikkjú Sódžuna 一休宗純 (1394 – 1481). Ikkjú v úzkém slova smyslu sice k literatuře klášterů Gozan sice úplně nepatří, ale můžeme ho považovat za její jisté vyústění. I jeho život je od ostatních autorů dosti odlišný. Existuje teorie, že byl nelegitimním synem císaře Gokomacua 後小松天皇 (1377-1433, na trůně 1382-1412). Jeho matka byla nucena prchnout od dvora a Ikkjú byl ve věku 5 let poslán do kláštera. V mládí byl evidentně psychicky nevyrovnaný, když zemřel jeho první učitel, rozhodl se utopit v jezeře Biwa. Naštěstí tak nakonec neučinil a

65 Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954, s. 355 – 358.

66 Vershuer, Charlotte von. *Japan's Foreign Relations 600 to 1200 A.D.: A Translation from Zenrinkokuhoki*. In *Monumenta Nipponica*, Vol. 54, No. 1 (Spring, 1999), s. 1-39. Tokyo: Sophia University, 1999.

67 Kokuši daidžiten henšúinkai. *Nihonšidaidžiten*. Tokio: Jošigawakóbunkan, 1987.

na tři roky se stal učedníkem zenového mistra známého svou přísností. V roce 1420 pak prý dosáhl probuzení. Náhlý zlom v jeho životě nastal v roce 1440. Znechucen stavem klášterního života v jedné ze svých básní prohlásil, že od teď ať ho hledají v rybárně, v hospodě a nebo v nevěstinci. Následující roky pak v takových místech skutečně strávil. V roce 1470 se setkal s o jednu či dvě generaci mladší slepou hráčkou na šamisen Šindžišou, s níž pak žil dalších deset let až do své smrti ve svém klášteře.

V mnoha jeho básních najdeme zmínky o červených nitkách svazujících ho se světem. Tyto nitky symbolizují jeho tělesnou žádost, o níž pak často nepokrytě mluví. Vřele vzpomíná na noci strávené v hampejzu. Na druhou stranu často kritizuje bohatství a zkorumpovanost velkých zenových klášterů. Snad pro svoji lidskost a pohnutý život je dodnes mezi japonskou veřejností dobře známý.⁶⁸

68 Keene, Donald. *Nihonbungaku no rekiši 6*. Tokio: Čúókóronša, 1995, s. 200 - 215

5. Rozbor konkrétního díla – poezie Sugawara no Mičizaneho

5. 1. Sugawara no Mičizane – stručný životopis

Snad jen málo významných osobností v dějinách Japonska prožilo život tak plný extrémů jako Sugawara no Mičizane. Potomek známého rodu učenců, vynikající básník, politik, vyhnanec, pomstychtivý duch a bůh vzdělanosti, všechna tato označení patřila k jeho osobě ať už za jeho života či po smrti. Sugawarovy osudy jsou jistě velice zajímavé, lze říci až fascinující, ale bohužel na hlubší popis jeho života není v této práci prostor. Nastíním jej tedy pouze krátce v obrysech.

Rod Sugawara původně nepatřil mezi významné aristokratické rodiny. Jeho předkové patřili ke starému rodu Hadži 土師, jenž měl původně na starosti výrobu keramiky. Hadži no Umate zajistil svému potomstvu jistou pozici u dvora, protože se za nepokojů éry Džinšin spojil s pozdějším císařem Tenmuem. Za časů Mičizaneho praděda jim bylo za zásluhy dovoleno změnit si příjmení na Sugawara 菅原 podle místa, kde sídlili (Mičizaneho praděd Furuhiro byl učitelem císaře Kanmua 桓武).⁶⁹ Mičizaneho děd Kijokimi 清公 se díky svým učeneckým schopnostem a dobrým vztahům s císařem Heizeiem 平城 účastnil stejného poselství do tangské Číny jako slavní mniši Kúkai a Saičó, za svoje služby byl odměněn a již v 36 letech dosáhl stejné hodnosti jako jeho otec před svojí smrtí. Za vlády císaře Sagy 嵯峨 se podílel na kompilování císařských antologií kanši, v nichž je sám dobře zastoupen. Ke sklonku života mu byla udělena hodnost třetí nižší třídy. Stal se tak jedním z nejnvýše postavených aristokratů.⁷⁰

Kijokimiho nejmladší syn Korejoši podědil talent svého otce a již jako jedenáctiletý chlapec udivoval v paláci svými literárními dovednostmi. O jeho životě toho moc nevíme, zdá se však, že byl méně prakticky zaměřen, což nebránilo tomu, aby ke sklonku života zastával vysoké pozice. Jeho nezájem o politické pletichy mu zřejmě pomohl přečkat divoké časy

69 Borgen, Robert. The Origins of the Sugawara. A History of the Haji Family. In Monumenta Nipponica, Vol. 30, No. 4 (Winter, 1975), s. 405-422. Tokio: Sophia University, 1975.

70 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 25-49

politických změn, při kterých trpělo mnoho jeho známých a kolegů.⁷¹

Korejošihho třetí syn, Mičizane, se narodil v roce 845 a jako jediný z bratrů se také dožil dospělosti. Jeho dětské jméno bylo Ako.⁷² Většinu svého mládí strávil studiem na zkoušky, které mu měly zajistit postavení u dvora, stejně jako ho zaručily jeho otcí a dědovi. Jeho vzdělávání pravděpodobně začalo zhruba ve věku 5 let a svoji první báseň v čínštině složil, když mu bylo 11 let. Nutno také poznamenat, že tato báseň byla dle pravidel tangské poetiky složena správně.⁷³ Již ve 14 letech lamentuje Mičizane ve své druhé nám známé básni, že uběhl další rok, ale on ve svých studiích nikterak nepokročil. Dlužno však poznamenat, že toto tvrzení nebylo zřejmě pravdivé.⁷⁴

Mičizane studoval v soukromé škole rodu Sugawara, ale jeho učitelem nebyl jeho otec, nýbrž Korejošihho student Šimada no Tadaomi (828-891) 島田忠臣, pozdější Mičizaneho tchán. Když dosáhl věku, ve kterém mohl pomýšlet na složení oficiálních zkoušek, začal ho vyučovat sám Korejoši. Pod jeho vedením skládal sedmnáctiletý Mičizane každý den kanši na zadané téma. V roce 862 složil přijímací zkoušky na univerzitu a stal se tak studentem prestižního zaměření literatury. V této době se jednalo o nejvyhledávanější obor, který mohlo studovat pouze malé množství studentů. Součástí výuky nebylo pouze studium literatury v úzkém slova smyslu, jak je vnímáme nyní, ale také studium klasických čínských historických textů, jako byly např. Zápisky historika.⁷⁵

O jeho studiích toho bohužel moc nevíme, je známo, že po nástupu na univerzitu začal navštěvovat některé oficiální ceremonie, jež měly co do činění s literaturou.

Na univerzitě v té době existoval post zvaný profesor fonetiky, který byl obvykle rezervován pro čínské imigranty nebo jejich potomky. Studenti a mezi nimi pochopitelně i Mičizane měli tak zřejmě příležitost naučit se čínské výslovnosti, i když se v této době již

71 Ibid. s. 50 – 64.

72 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 26.

73 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 89.

74 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 27.

75 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 91 – 95.

běžně čínské texty četly japonsky.⁷⁶

Pokud jde o jeho studentský život, sám Mičizane si později stěžoval, že v této době byl tak zaměstnán studiem, že neměl čas nejenom na svoje přátele, ale ani na svoje děti a manželku. Úřednické zkoušky složil v roce 870. V té době mu bylo pouhých 26 let, čímž se stal jedním z nejmladších úspěšných kandidátů své doby. Jeho zkoušející mu udělil nejhorší známku, s jakou bylo ještě možné projít, ale to nebylo nic neobvyklého, stejné známky udělil i všem ostatním úspěšným kandidátům. V této době nebyly úřednické zkoušky ještě zdaleka takovou fraškou, jakou se staly v pozdějších staletích, naopak byly velice obtížné.⁷⁷

Svoje první místo dostal v následujícím roce. Mičizaneho pozice na počátku kariéry ale nebyla nikterak významná, až do roku 877 zastával funkce, které obdrželi i lidé, kteří zkoušky úspěšně nesložili. Již v roce 871 nastoupil na post mladšího písaře (*šónaiki* 少内記), tedy na pozici, kterou v té době zastával i jeho tchán Šimada no Tadaomi. Hlavní náplní jejich práce bylo sepisování císařských dokumentů, post ideální pro učence znalé klasické čínštiny. V roce 874 obdržel Mičizane pátou hodnost a s ní post mladšího náměstka ministra (*šó* 少輔) na Ministerstvu války, což byl 3. nejvyšší titul na ministerstvu. Již po měsíci byl však přesunut na stejně významnou pozici na Ministerstvu pro záležitosti lidu (*Minbušó* 民部省), jež mělo na starosti důležité úkoly jako rozpočet, výběr daní, dopravu a soupis obyvatelstva. Zdá se, že Mičizane bral svoji úlohu konfuciánského úředníka velmi vážně, což vedlo k tomu, že není zachováno mnoho jeho básní z tohoto období, ale o to více oficiálních dokumentů. Během tohoto raného období se také začal podílet na diplomatických vztazích se zahraničím, a to se státem Parhä, v té době hlavním prostředníkem mezi Japonskem a kontinentální Asií.⁷⁸

Zlom v jeho kariéře nastal v roce 877, kdy byl převelen na pozici mladšího náměstka (*šó*) na Ministerstvu pro obřady a zároveň obdržel titul profesora literatury. Tyto pozice držel až do roku 886, kdy byl vyslán do provincií jako guvernér. Mezitím začali jeho známí a studenti dominovat na univerzitě, obzvláště v literárním oboru.

76 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 28.

77 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 99 – 100.

78 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 28.

V Mičizaneho osobním životě ale nešlo všechno tak snadno, jeho druhý syn Amaro zemřel ve věku 6 let. Mičizaneho synova smrt velice zasáhla, o jeho smutku se můžeme přesvědčit díky básni, kterou v té době napsal (viz báseň Snění o Amanovi). Děti byly stálým tématem jeho poezie. Není se čemu divit, koneckonců jich měl celkem 23. O jeho ženách však prakticky nic nevíme.⁷⁹

V roce 886 byl vyslán do prefektury Sanuki,⁸⁰ kde strávil 4 roky, pobýval tam tedy až do roku 890. Mičizane pochopitelně nebyl z tohoto postu příliš nadšený, nemohl si však dovolit neuposlechnout, protože systém provinčních služeb v jeho době stále ještě fungoval. Šlechtici, kteří neuposlechli příkazu nastoupit na místo úředníka v provinciích, byli tvrdě potrestáni. Sanuki samotné však nebylo tak hrozným místem, za jaké je Mičizane před svým odjezdem považoval. Od Kjóta bylo vzdálené jenom 6 dní cesty a v porovnání s některými dalšími provinciemi bylo dosti rozvinuté.

Robert Borgen se domnívá, že k vyslání Mičizaneho do provincií došlo prostě tak, že se nedostávalo míst pro přísluhovače tehdy vládnoucího císaře Kókóa ani Fudžiwaru no Motocuneho. Pozdější velký nepřítel Fudžiwarů, Mičizane, byl odsunut, protože byl jednoduše postradatelný.⁸¹

Haruna Hiroaki se domnívá, že ve skutečnosti Mičizaneho vyslání do provincií bylo výrazem toho, že od něj bylo hodně očekáváno a toto umístění mělo sloužit k tomu, aby nabral potřebné praktické zkušenosti. Tím pádem bychom je podle Haruny měli vnímat jako Mičizaneho vstupenku mezi elitu.⁸²

Jak již bylo zmíněno výše, Sanuki byla rozvinutá a slušně spravovaná provincie. Mičizane nastoupil na místo po dvou, dle nám dostupných zdrojů, schopných guvernérech. Po svém příjezdu provedl dvě cesty po provincii, aby se seznámil se stavem věcí. Zpočátku jediným větším problémem, s kterým se musel potýkat, byla korupce, která ho, jak sám píše,

79 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 114 – 146.

80 Provincie Sanuki se nacházela na Šikoku, ve stejných místech jako dnešní prefektura Kagawa.

81 Ibid. s. 155-156.

82 Haruna, Hiroaki. *Sugawara no Mičizane no nin Sanuki no kami*. In *Wakan hikaku bungakukai. Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003. s. 448 – 470.

„obklopovala jako hejno černých much.“⁸³

Kritická situace v Sanuki nastala během třetího roku Mičizaneho správy. Na jaře byla celá provincie postižena suchem, i rybníček poblíž guvernérova sídla úplně vyschl. Mičizane se tedy pokusil přivolat déšť modlitbami k buddhům, což se však ukázalo být poněkud neefektivním. Zdá se však, že když se rozhodl obrátit na místní *kami*, dosáhl většího úspěchu. Dle legendy začalo pršet již druhý den. Mičizaneho výkony jakožto guvernéra nebyly, zdá se, nijak výjimečné. Po skončení jeho působení trvalo celý rok, než byly zkontrolovány a schváleny všechny úřední záznamy. Během této doby musel každý předchozí guvernér čekat a do skončení kontroly nemohl dostat žádné další místo.

Mezitím však došlo k dalším událostem, které ovlivnily zbytek Mičizaneho života. Po náhlé smrti císaře Kókó nastoupil na trůn jeho syn, jenž přijal jméno Uda. Ten se nechtěl nechat tak snadno ovládat hlavou rodu Fudžiwara, Motocunem. Mičizane unikl potížím incidentu Akó⁸⁴, ale protože do něj byli zataženi jeho přátelé a spojenci, nemohl se zapojit do debaty. Přispěchal tedy zpět do Kjóta a napsal Fudžiwara no Motocunemu dlouhý dopis, v němž bránil jednoho svého přítele s tím, že se jednalo o nedorozumění. Kritizoval také Motocuneho, že svým chováním vrhá stín na svoji jinak příkladnou kariéru velkého státníka. Není známo, jaký přímý dopad měl tento dopis, ale rozhodně způsobil to, že si mladý císař Sugawara no Mičizaneho povšiml.⁸⁵

Mičizane se vrátil ke dvoru na jaře roku 890. Po celý rok neobdržel žádný oficiální post a trápilo ho špatné zdraví, věnoval se tedy hlavně své zahradě a čas od času byl povolán ke dvoru, aby složil několik básní k slavnostním příležitostem. V následujícím roce se mu ale dostalo velké pocty, protože byl jmenován vrchním komořím (*kuródo no tó*), tedy hlavou úřadu vytvořeného v roce 810 za účelem pomoci císaři v jeho veřejných povinnostech. Díky blízkosti k císaři se tedy jednalo o velice významnou pozici. V té době také zemřel Motohira a Fudžiwarové tak byli výrazně oslabeni. Důsledkem toho došlo k velkému přesunu v

83 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 158 – 160.

84 Mladý císař Uda se pokusil omezit vliv Motocuneho, když mu místo titulu *kanpaku* nabídl titul *akó*, jenž byl v Číně pouze čestným titulem. Motocune se v reakci na to odmítl účastnit dvorských obřadů, čímž vlastně blokoval jeho fungování. Celý incident nakonec skončil v Motocuneho prospěch.

85 Ibid. s. 162 – 181.

rovnováze sil na císařském dvoře. Uda si Mičizaneho velice vážil jednak pro jeho ochotu postavit se fudžiwarským regentům a za druhé pro jeho literární um, neboť Uda sám byl milovníkem poezie.

Roc 894 je slavnou epizodou v dějinách japonsko-čínských vztahů. Mičizane byl pověřen, aby se vydal jako velvyslanec do tangské Číny, k čemuž nakonec nedošlo, kvůli Mičizaneho apelu. Paradoxně tak milovník čínského písemnictví napomohl skončení jedné kapitoly japonských dějin. Oficiální vztahy mezi Japonskem a Čínou byly obnoveny až za časů ašikagského šógunátu. Jeho nesouhlasu se však nemůžeme vůbec divit. K vyslání poselstva nedošlo již 50 let. Výpravy vyslanců *kentóši* byly velice nebezpečné, mnoho lodí se při nich potopilo s celou posádkou na palubě. Druhým, ještě výraznějším faktorem byl stav čínského státu v této době. Vláda dynastie Tang se chýlila ke konci a celá Čína se potýkala rebeliemi. Vyslání poselstva by tedy pravděpodobně nic dobrého nepřineslo.⁸⁶

V této době se Mičizaneho velkým rivalem stává Fudžiwara no Tokihira 藤原時平 (871-909), syn Fudžiwara no Motocuneho. Mičizane ho díky císařské přízni velice rychle dohání v postupu v dvorské hierarchii. Ve věku 49 let se stává poradcem a dosahuje tak nejvyšší pozice, jaké kdy dosáhl jeho otec. Což ovšem neznamená, že by ztrácel předchozí pozice. V jednu dobu dokonce držel 6 titulů najednou. V roce 895 se mu dostalo stejné pocty jako Tokihirovi, byl povýšen do nižší třetí hodnosti (従三位).⁸⁷

Zároveň v té době nastoupil jako ministr na Ministerstvo pro záležitosti lidu. Jeho aktivita byla natolik velká, že pod jeho vedením vznikalo dvakrát více vyhlášek, než bylo obvyklé. Nedlouho poté se císař Uda začal zabývat myšlenkou na abdikaci. Zřejmě chtěl následovat příkladu císaře Sagy a hodlal kontrolovat dvůr jakožto excísař. Nechal tedy svého třináctiletého syna, jenž nastoupil na trůn pod jménem Daigo, v péči Tokihiry a Mičizaneho s zvláštním důrazem na to, že by nový císař měl naslouchat Mičizaneho radám. Celý úřední aparát tak byl zanechán v rukou těchto dvou mužů.⁸⁸

86 Ibid. s. 245-250

87 Haruna, Hiroaki. Sugawara no Mičizane no nin Sanuki no kami. In Wakan hikaku bungakukai. *Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003, s. 448 – 470.

88 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 32 – 35.

Zpočátku vztahy mezi nimi nebyly špatné, ale po abdikaci císaře Udy se začaly zhoršovat. Je jenom pochopitelné, že Mičizane začal být rodem Fudžiwara považován za nebezpečného. Sám se ve své vysoké pozici necítil příliš pohodlně, ale ještě v roce 899 dokázal udržovat korektní vztahy jak s císařskou rodinou, tak s Fudžiwary. V tom roce byl Tokihira jmenován ministrem zleva a Mičizane ministrem zprava. Rovnováha sil se ale pomalu začala přiklánět na stranu Tokihiry. Mičizane se snažil zbavit některých svých titulů, aby utišil hlasy závistivců. To mu však nebylo dovoleno. Jeho učenecký protivník Mijoši no Kijojuki 三善清行 (847-919) přišel s jakýmsi vykonstruovaným numerologickým závěrem, že v roce 901 má dojít k povstání a změně mandátu nebes. Jistý služebník se má pokusit svrhnout císaře. Kijojuki sice nespecifikoval, který služebník by to měl být, z celého textu však bylo jasné, o koho se jedná. Heianští dvořané byli velice pověřiví a složitý Kijojukiho výpočet na ně udělal dojem. Přesto to na začátku roku 901 vypadalo, že se pro Mičizaneho nic špatného nechystá. Jenom 18 dní před posláním do exilu se mu dostalo výjimečné pocty, když dosáhl titulu druhé nižší třídy (從二位). Dvacátého pátého dne prvního měsíce však byl znenadání vydán edikt, jenž odsuzoval jeho zpupnost. Mičizane byl bez milosti zbaven své funkce a poslán do Dazaifu na Kjúšú jako mimořádný generální guvernér. Tato funkce byla pochopitelně funkcí čistě nominální.⁸⁹

Excísař Uda sám přispěchal do paláce, aby zjednal nápravu, ale nebyl vpuštěn. Mičizaneho dospělí synové byli posláni do exilu na různá odlehlá místa, jeho ženy a starší dcery zůstaly v hlavním městě a jenom nejmenší děti byly spolu s ním poslány do Dazaifu. Dokonce i princ Tokijo, jenž se oženil s jednou s jeho dcer, byl přinucen stát se mnichem. Při této příležitosti byla také vyhlášena nová éra Engi.⁹⁰

Otázku, jestli byl Mičizane obviněn právem či neprávem, ponechme stranou. Dlužno však poznamenat, že vzhledem ke všem okolnostem se většina pozdějších autorů a badatelů kloní k tomu, že byl nevinný. Již 22 let po jeho smrti byl posmrtně omilostněn a byly mu vráceny jeho posty a tituly.

⁸⁹ Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 270 – 278.

⁹⁰ *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 35.

Mičizaneho cesta do Dazaifu musela být velice těžká, protože úředníkům, kteří na něj měli dohlížet, bylo nakázáno, že nesmí v stanicích na cestě dostat žádné koně ani jídlo. Dazaifu samo o sobě nebylo tak strašným místem, již odedávna bylo správním centrem Kjúšú a bylo tak rozhodně rozvinutější než většina provinčních měst. Mičizane byl ale držen v domácím vězení (Jamamoto Tokuró se domnívá, že je možné, že vycházet mohl, ale sám se rozhodl setrvat v domácím vězení a nacházel v tom jistý pocit uspokojení⁹¹) a jelikož jeho titul byl v podstatě imaginární a nemohl z něj tedy pojímat žádný plat, trpěl i se svými dětmi podvýživou. Jak už to tak v životě slavných (nejenom) dálněvýchodních básníků bývá, obrátil se v takovýchto nuzných podmínkách znovu k poezii.

Jak můžeme vidět z jeho poslední zachované básně (již napsal v roce 903, těsně před svojí smrtí), nikdy se zcela nevzdal myšlenky, že se bude moci vrátit zpět ke dvoru. Za to, že básně z tohoto pozdního období nebyly ztraceny, můžeme vděčit pravděpodobně tomu, že je zaslal do Kjóta svému dobrému příteli, Ki no Haseovi. Tyto básně přinesly Mičizanemu slávu, již se už ale sám nedožil. Zemřel totiž 25. dne druhého měsíce lunárního kalendáře roku 903. Příčinou jeho smrti byla pravděpodobně avitaminózou způsobená nemoc beriberi. Jiná teorie mluví o rakovině žaludku. Tak či onak, zemřel tento slavný japonský básník a státník v chudobě a osamění.⁹²

Jeho političtí rivalové se však dlouho ze svého vítězství neradovali. Tokihira zemřel v roce 909, nedlouho poté zemřel i korunní princ, syn císaře Daiga a Tokihirovy dcery. Japonsko bylo stíženo suchem, a když se dvořané pokusili přivolat déšť, přihnala se náhle bouře a do čtyř z nich udeřil blesk. Císař Daigo tím byl vyděšen a po třech měsících také zemřel. Takovýto neuvěřitelný sled událostí vedl k deifikaci Sugawara no Mičizaneho jako boha blesku Tendžina, jenž se nakonec postupem času stal patronem vzdělání. Bohužel zde není prostor, abychom se tomuto fascinujícímu fenoménu dále věnovali. Nyní se zaměřím poněkud konkrétněji na samotnou Mičizaneho poezii.

91 Jamamoto, Tokuró. Takkjo to heikjo – Dazaifu no Sugawara no Mičizane. In *Tankaši Koiši* 8. 1997, s. 33 - 36. [Kjóto?] Koiši no kai .

92 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 282 – 304.

5. 2. Charakter Sugawara no Mičizaneho poezie

Sugawara no Mičizane je výjimečný už jenom množstvím zachovaných děl. Celkově se jedná o 514 básní a 161 prozaických textů. V mládí se v jeho tvorbě objevovaly relativně často básně s pětislabičnými verši, jež později ustupují básním sedmislabičným. Více se vracejí až v *Kanke kóšú*. Pětislabičných čtyřverší *zekku* napsal poměrně málo, v pozdním období však převážně přibylo sedmislabičných *zekku*. V celkovém součtu převažují však sedmislabičná osmiverší říšši. Kromě těchto v té době populárních forem však psal často i dlouhé básně.⁹³

Jelikož byl v psaní čínských básní trénován již od útlého dětství, stalo se pro něj zřejmě druhou přirozeností svoje emoce (radosti i strasti) vyjadřovat ve svých básních. To však neznamena, že by v jejich tvorbě exceloval vždy, za jednu z takových výjimek můžeme považovat jeho selhání při setkání s vyslancem z Parhä, jež mu pak bylo jeho kritiky předhazováno. Přesto byl Mičizane váženým učencem i básníkem a jeho zbožštění mu v očích Japonců samozřejmě ještě přidalo na významu. Deifikací se zde nemohu déle zabývat, domnívám se však, že právě jí vděčíme za zachování Sugawara no Mičizaneho tvorby. Nejdříve se krátce zmíním o charakteru jeho básní všeobecně.

Sugawara no Mičizane v sobě stále ještě spojoval klasický konfuciánský přístup úředníka a zároveň básníka. Tyto dvě role a přístupy se však v pozdějších generacích začaly od sebe stále více oddělovat. Zároveň u něj už nenalzáme státotvorný přístup k poezii, jenž byl v kurzu velice silně za vlády císaře Sagy (na trůně 809 – 823). Sugawara no Mičizane se sám klonil spíše k názoru, že poezie je důležitá pro svoji estetickou hodnotu.⁹⁴

Mičizaneho poezie psaná na císařském dvoře je zdobná, plná literárních i neliterárních narážek a obskurních výrazů. A v neposlední řadě je výrazně konfuciánská. Při několika málo příležitostech, kdy mohl v této fázi svého života opustit Kjóto, se jeho básně stávají mnohem volnějšími, prostšími a dle Roberta Borgena také taoistickými.⁹⁵

93 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 24.

94 Fudžiwara, Kacumi. *Sugawara no Mičizane to Heiančo Kanbungaku*. Tokio: Tókjódaigakušuppankai, 2001, s. 198 – 203.

95 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 143-144.

Osobní poezie pochopitelně nebyla svázána tolika konvencemi jako poezie oficiální. A právě v ní můžeme vidět Mičizaneho jako člověka, ne jako úředníka či aristokrata. Zvláště pokud jde o básně psané v těžkých chvílích. Například po smrti svého sedmiletého syna Amara napsal jednu ze svých slavných básní *Aman jume* 夢阿滿. Toto dílo je prodchnuto básníkovým zármutkem a prýští z něho síla opravdových emocí, nesrovnatelných s předstíranou emocionalitou oficiální poezie. Rozborem této básně se budu dále zabývat v následující kapitole.

Zajímavým faktem je, že ač se v básních zmiňuje o svém otci, kolezích, žácích a snad ještě častěji o svých dětech a vnucích, o svých ženách píše jenom velice zřídka.⁹⁶

Mičizane pochopitelně procházel během svého života autorským vývojem. Během svého pobytu v Sanuki Mičizane básnický vyrostl. Začal se vyjadřovat hlavně k osobním tématům bez nutnosti přizpůsobovat se dvorskému vkusu. Tématem se mu stal běžný život na venkově se všemi jeho těžkostmi. Jindy zase opěvoval přírodní scenérie, které se mu staly útěchou ve chvílích, kdy se cítil osamělý. Mnoho básní adresoval různým provinčním úředníkům, s nimiž si čas od času dopisoval. Opět můžeme vysledovat jistou tendenci psát básně spojené s úředními záležitostmi v duchu konfuciánském a básně přírodní v stylu taoistickém. Přírodní básně však již nepopisují tolik idealizovanou krajinu s idealizovanými motivy, za básníkovým popisem můžeme cítit kontakt se skutečnou přírodou.⁹⁷

Téma obyčejných lidí a chudoby se v jeho díle vrací ještě jednou a to zcela přirozeně na sklonku jeho života v exilu v Dazaifu. Kawaguči Hisao se domnívá, že jeho odloučení od dvora a od společnosti všeobecně vedlo k vytvoření nového Mičizaneho, který již nebyl hodnostářem, k znovuzrození básníka.⁹⁸

Pokud jde o jazyk, jímž jeho básně hovoří, překvapí nás svojí mnohovrstevnatostí. Čínská poezie je typická svojí tendencí odkazovat se na starší klasická díla. Výsledkem toho je prostoupenost děl Sugawara no Mičizaneho výrazy pocházejícími z čínských klasik, poezie

96 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Ed. Kawaguči Hisao. Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 51.

97 Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994, s. 181 – 190.

98 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 55.

Šesti dynastií zastoupené hlavně antologií Wenxuan, ale také slovní zásobou Bai Juyiho. Je možno vysledovat, že Mičizane byl v kontaktu s tehdejší mluvenou čínštinou, jež tu a tam ovlivňovala jeho verše.⁹⁹

5. 3. Analýza konkrétních básní

Pro srovnání jsem se rozhodl vybrat dvě básnická díla: První je slavná dlouhá báseň napsaná Sugawara no Mičizanem po smrti jeho syna, druhé je ve skutečnosti část cyklu básní napsaných v době jeho působení v Sanuki. První jsem zvolil pro jeho originalitu a realističnost emocí, druhé pro jeho jasnou inspiraci čínskými básníky.

5. 3. 1. Snění o Amanovi¹⁰⁰

夢阿満 阿満を夢みる

Aman wo jumemiru

1. 阿満亡来夜不眠 阿満亡にてよりこのかた夜も眠らず

Amanši nite jori kono kata joru mo nemurazu

Od Amanovy smrti nemohu v noci spát.

2. 偶眠夢遭涕漣々 偶眠れば夢に遇ひて涕漣々たり

Tamatama nemureba jume ni aite namida renren tari

Když usnu, potkám ho ve snu, a pak usedavě pláču.

3. 身長去夏余三尺 身に長 去にし夏は三尺に余れり

Mi ni take i ni šite nacu ha sandžaku amareri

99 Šizunaga, Takeši. Kanke bunsó ni miataru kógojógén. In *Wakan hikaku bungakukai. Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003, s. 38 – 55.

100Původní text a japonské čtení převzato z Tasaka Džunko, Kanke wo cugu mono: Mičizane no „Aman jume“ wo jomu. In *Wakan hikaku bungakukai. Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003. s. 271 – 291.

V létě byl vysoký přes tři stopy.

4. 齒立今春可七年 齒立ちて 今の春は七年なるべし

Jowai tačite ima no haru ha šičinen naru beši

Letos na jaře by mu bylo 7 let.

5. 従事請知人子道 事に従ひて 人の子の道を知らむことを請ふ

Koto ni šitagaito hito no ko no miči wo širamu koto wo kou

Byl poslušný a chtěl vědět, jak se má správně chovat syn.

6. 読書諳誦帝京篇 書を読みて帝京篇を諳誦す

Šo wo jomite Teikjohen wo anšó su

Četl knihy a recitoval Báseň o hlavním městě.

(初読賓王古意篇) (Jeho první četbou byla Binwangova báseň o starých časech.)

7. 薬治沈痛纔旬日 薬の鎮痛を治むること 纔に旬日

Kusuri no čincú wo osamuru koto wazuka ni džundžicu

Léky utlumily bolest jen na deset dní.

8. 風引遊魂是九泉 風の遊魂を引くこと 是れ九泉

Kaze no júkon wo hiku koto kore kjúsen

A vítr odvál jeho duši k devíti pramenům.

9. 爾後怨神兼怨仏 爾より後 神を怨み兼ねて仏を怨みたり

Sore jori noči kami wo uramikanete hotoke wo uramitari

Od té doby nenávidím bohy a buddhy...

10. 当初無地又無天 当初 地もなくまた天もなかりき

sono kami či mo naku mata ten mo nakariki

a zpočátku jsem si přál, aby nebylo země ani nebes.

11. 看吾兩膝多嘲弄 吾が兩つの膝をみて嘲弄すること多し

Waga futacu no hiza wo mite čóró suru koto óši

Hledím na svá kolena a spílám si do hlupáků.

12. 悼汝同胞共葬鮮 悼まくは汝が同胞の共に鮮せるを葬れることを

Itamaku ha nandži ga hara kara no tomo ni wakaadžiniseru wo hómureru koto wo

Truchlím pro tvého vlastního bratra, jenž též zemřel mlád.

(阿満已後小弟次天) Po Amarovi zemřel i jeho mladší bratr.

13. 韋(萊)誕含珠悲老蚌 韋誕の含珠には 老蚌を悲しむ

I Tan no gandžu ni ha róbó wo kanašimu

Truchlím nad starou perlorodkou Wei Tana.

14. 莊周委蛻泣寒蟬 莊周の委蛻には 寒蟬を泣く

Só Džú no izei ni ha kansemu wo naku

Lkám nad opuštěnou schránkou podzimní cikády od Zhuangzi.

15. 那堪小妹呼名覓 那ぞ耐へん 小妹の名を呼び覓むるに

Nanzo taen šomai no na wo jobi motomuru ni

Jak jen mohu snést, když tvoje malé sestry volají tvé jméno?

16. 難忍阿嬢滅性憐 忍び難し 阿嬢の性を滅して憐れぶに

Šinobigataši Adžó no sei wo mecu šite awarebu ni

Jak těžké je vydržet, když vaše maminka k smrti si zoufá.

17.始謂微々腸暫続 始め謂へらく微々腸暫く続くといへりしに

Hadžime ieraku bibi harawata šibaraku cuzuku to ieriši ni

Zpočátku jsi říkal, že tě trošku bolí břicho,

18.何因急々痛如煎 何に因りてか急々として痛むこと煎るがごとき

nani ni jorite ka kjúkjú ni itamu koto iru ga gotoki

tak odkud se najednou vzala ta šízravá bolest?

19.桑孤戸上加蓬矢 桑孤は戸の上 蓬矢を加ふ

Sóko ha to no ue hóši wo kuwau

Morušový lučík visí nade dveřmi s šípy z pelyňku,

20.竹馬籬頭著葛鞭 竹馬は籬の頭 葛鞭を著く

Čikuba ha magaki no hotori kacuben wo cuku

bambusový koník stojí u plůtku s bičíkem z liány.

21.庭駐戯栽花舊種 庭には戯れに花の旧き種を栽ゑしを駐む

Niwa ni ha tawabure ni hana no furuki tane wo ueši wo todomu

Květiny, jež jsi při hraní zasázel v zahradě, stále rostou.

22.壁残学点字傍辺 壁には学して字の傍の辺に点ぜしを残す

Kabe ni ha gaku šite dži no katawara no e ni tenzeši wo nokosu

I znaky, kterými jsi počmáral zeď při učení, tu stále jsou.

23.毎思言笑雖如在 言笑を思ふ毎に 在るが如くなれども

Genšó eo omou goto ni aru ga gotoku naredomo

Vždy, když si vzpomenu na tvůj hlas a tvůj smích, zdá se mi, že tu jsi.

24. 希見起居惣惘然 起居を見むことを希へば 惣べて惘然たり

Kikjo wo mimu koto wo negaeba subete bózen tari

Chtěl bych tě vidět a pak cítím se ztracený.

25. 到処須弥迷百億 到る処 須弥百億に迷はむ

Itaru tokoro Šumi hjakuoku ni madowamu

Nespočet kroků na cestě k cíli přes horu Sumeru, snadné jest zabloudit.

26. 生時世界暗三千 生まるる時 世界三千ぞ暗かめる

umaruru toki sekai sanzen zo kurakame

Po tvém znovuzrození se ti tři tisíce světů budou zdát temné.

27. 南無観自在菩薩 南無観自在菩薩

Namu Kandžizaibosacu

Ó, bodhisattvo Kannon,

28. 擁護吾兒坐大蓮 吾が兒を擁護して大きなる蓮に坐せしめたまへ

Waga ko wo jógo šite ookinaru hasu ni isasešimetamae

ochraňuj mého syna, usad' ho na velký květ lotosu.

Nejdříve bych rád podal vysvětlení k názvu této básně. Aman 阿満 není vlastním jménem Mičizaneho syna, jenž se jmenoval Amaro, je jakousi zdobnělinou či přezdívkou v čínském stylu, jíž jej Mičizane označoval.¹⁰¹

Základní stavební jednotkou básně v čínském jazyce bylo vždy dvojverší. Každý trochu schopný čínský básník dokázal provázat jednotlivé verše v dvojverší tak, aby měly stejnou strukturu a aby slova v nich užitá náležela k shodným významovým okruhům či

101 Asi jako když Jana nazveme Honzíkem.

slovním druhům. Syntaktický a gramatický paralelismus je tedy jedním ze základních kamenů klasické čínské básně, což do značné míry určuje její strukturu.

Umné užití paralelismu je viditelné na mnoha místech básně. Např. 3. a 4. verš je klasickou ukázkou tohoto jevu. Slova *i ni ši nacu* 去夏 a *ima no haru* 今春 nejdříve navozují protiklad minulosti a současnosti, jaro a léto stojí vedle sebe jako dvě ze 4 ročních období. Verše jsou zakončeny číslovkou a numerativem – tři stopy a sedm let. Verše 9. a 10. jsou také do značné míry paralelní, gramaticky mají stejnou strukturu a navíc se v nich opět objevuje antiteze, další důležitý prvek čínské básně. Slova „později“ *noči* 後 a „zpočátku“ *hadžime* 初 jsou jasným protikladem. Splnění takovýchto formálních požadavků nebylo evidentně pro autora žádným problémem.

Přestože je tato báseň naplněná osobním smutkem, stále je její autor pod vlivem čínské literární tradice. Dvojverší *I Tan no gandžu ni ha róbó wo kanašimu, Só Džú no izei ni ha kansemu wo naku* 萊誕含珠悲老蚌, 莊周委蛻泣寒蟬 je velice obtížně přeložitelné. Podle Kawagučiho Hisaa zde Sugawara no Mičizane vytváří aluzi na Laozi a Zhuangzi. Podle Shiji se Laozi zamýšlel nad nestálostí lidské existence, když spatřil starou perlorodku. Dle Tasaky Džunko se však jedná o textovou chybu. Podle ní měl být první znak 韋 a jde tedy o zcela jiné jméno. Wei Tan 韋誕 byl talentovaný literát z čínského státu Wei. Jeho neméně významnému otci bylo gratulováno, že on i jeho syn jsou jako perly z perlorodky. V Zhang Hengově *Básni o jižním hlavním městě* obsažené ve slavné čínské antologii *Wenxuan* se též mluví o velké perlorodce *bó* (蚌), jež má v sobě *gan* (含) perlu *džu* (珠). I Bai Juyi využívá jednou tohoto obratu, když si stěžuje, že nebyl obdařen synem. Ať už se budeme držet jedné či druhé hypotézy, faktem zůstává, že zde autor opět umným užitím aluze vyjadřuje svůj zármutek. Druhý verš je poněkud jasnější, Mičizane se zde odvolává na pasáž z Zhuangzi, v níž se hovoří o tom, že nevlastníme naše potomky, ti jsou jenom propůjčeni nebesy jako svlečená schránka cikády.¹⁰²

102 Tasaka, Džunko. *Kanke wo cugu mono: Mičizane no „Aman jume“ wo jomu*. In *Wakan hikaku bungakukai. Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003, s. 271 – 291.

Když už mluvíme o čínských vlivech, je jasné vidět, že rodina Sugawarů měla velkou tradici čínského učení. I jako první četbu pro svého šestiletého syna vybral Mičizane básně Luo Binwanga 古意篇¹⁰³, jež se bohužel nedochovala. (Báseň o hlavním městě 帝京篇 od stejného autora známe z jiného zdroje.)

V 16. verši se projevuje vliv hovorové čínštiny, 阿孃 (jp. adžó) bylo slovo užívané za doby dynastie Tang jakožto laskavé označení matky, překládám je tedy do českého jazyka jako „maminka“.

U veršů 17. a 18. se evidentně Burton Watson a Kawaguči Hisao rozcházejí v interpretaci osoby. Watson překládá tuto část v první osobě. Pro něj je to básník, kdo cítí bolest. Kawaguči na druhou stranu naznačuje, že jde o osobu druhou či třetí, tedy s největší pravděpodobností sám Amaro. Kodžima a Jamamoto vykládají tuto pasáž stejně jako Watson.¹⁰⁴ Podle Tasaky jde s největší pravděpodobností o Amara, naznačuje to i přítomnost znaku 謂 (jp. iu, říci).

Ve verši *Sóko ha to no ue hóši wo kuwau* 桑孤戸上加蓬矢 můžeme s největší pravděpodobností vidět odkaz na čínskou *Knihu obřadů*. V ní stojí psáno, že narodí-li se prvorozený syn vladaře, lukostřelci vezmou luky z morušového dřeva a šest šípů z pelyňku,¹⁰⁵ jež pak vystřelí do nebe, do země a do čtyř světových stran.¹⁰⁶

Snění o Amanovi končí v duchu silně buddhistickém. Ze všech učení, jež v té době měla v Japonsku vliv, zřejmě pouze buddhismus zármutkem ztrápenému otci poskytoval jistou naději, že se duši jeho syna dostane po smrti alespoň nějakého zastání.

Hora Sumeru je dle buddhistické kosmologie nesmírně obrovská hora, jež se nachází ve středu vesmíru. Vzhledem k neskutečně velkým rozměrům této hory a světa kolem ní se

103 Luo Binwang (640? - 684) byl jeden ze čtyř raně tangských básnických velikánů.

104 Kodžima, Norijuki; Jamamoto, Tokuró. *Sugawara no Mičizane*. Tokio: Seikóša, 1998, s. 57.

105 V Thesaurus Linguae Sericae, z něhož jsem úryvek *Shiji* převzal, je přeloženo slovo 蓬 jako „wild rubus“, tedy divoká ostružina. V Japonsku tento znak převážně označuje *jomogi*, če. pelyněk černobýl (*Artemisia indica*). V Číně pak většinou turan ostrý (*Erigeron acer*)

106 ... 射人以桑弧, 蓬矢六。射天地四方... 禮記·12·2/29

autor obává, že duše¹⁰⁷ jeho syna může na cestě k znovuzrození snadno zbloudit. Tři tisíce světů neznamena doslova tři tisíce světů, jsou tím míněny všechny světy. Mičizane doufá, že Amaro doputuje až do „západního ráje“¹⁰⁸ (gokuraku 極楽) buddhy Amidy. To, že všechny světy budou temné, snad znamená, že budou temné v porovnání s tímto „rájem“. Zde zmíněná Kandžizaibosacu 觀自在菩薩 je totožná s bodhisattvou¹⁰⁹ Kannon (bodhisattvou milosrdenství). Velký lotos je pak v Asii symbolem čistoty, osvětlení, vysvobození atd.

5. 3. 2. Deset básní o časném chladu

Těchto deset básní bylo napsáno během Mičizaneho pobytu v Sanuki. Mičizane byl jako guvernér provincie denně konfrontován s lidskou chudobou. Není proto divu, že se rozhodl reagovat básněmi v konfuciánském duchu. Každá část tohoto cyklu je pětislabičná regulovaná báseň. Každá z nich začíná veršem 何人寒気早 (*Izure no hito ni ka kanki hajaši?*). Autor navíc užívá stejná slova jako rýmy – 人, 身, 貧, 頻 (*džin, šin, hin, hin*).

Pro analýzu jsem se rozhodl vybrat třetí a čtvrtou báseň z tohoto cyklu. Obě jsou na rozdíl od ostatních zachovány kompletně a materiálů zabývajících se jimi je tedy nejvíce.

Starý vdovec¹¹⁰

寒早十首・其三

何人寒気早 何れの人にか 寒気早き

Izure no hito ni ka kanki hajaši?

107 Duše je v buddhistické filozofii poněkud zavádějící pojem, jedná se o stádium koloběhu života všech bytostí mezi úmrtím a znovuzrozením v japonštině nazývané *čūu* 中有. Jelikož však chápání buddhistických pojmů bylo v Japonsku zabarveno domácím šintoismem, můžeme zde pojem „duše“ jednoduše ponechat.

108 Opět se ve skutečnosti nejedná o ráj v západním slova smyslu, i když si ho tak dnešní Japonci představují.

109 Bodhisattva, *bosacu* 菩薩 - v mahájánovém buddhismu je jakýmsi předstupněm buddhovství, usiluje o osvobození vnímajících bytostí z koloběhu karmy, a tedy i od utrpení.

110 Původní text a japonské čtení převzato z Kodžima Norijuki, Jamamoto Tokuró. Sugawara no Mičizane. Tokio: Seikóša, 1998.

Ke komu přichází chlad časně?

寒早老鰥人 寒は早し 老鰥の人に

Kan ha hajaši rókan no hito ni

Chlad přichází časně k starému vdovci.

転枕双開眼 枕転ろばして 双び開く眼

Makura korobašite narabi hiraku manako

Převrací se na polštáři s oběma očima otevřenýma.

低簷独臥身 簷低く 独り臥す身

Noki hikuku hitori fusu mi

Pod nízkým okapem leží osamělý,

病萌逾結悶 病萌して 逾悶を結び

Bjó kizašite ijoijo modae wo musubi,

poznamenán chorobou, jeho utrpení stále větší,

飢迫誰愁貧 飢迫りて 誰か貧を愁うる

uesemarite dareka hin wo ureuru?

hladový, cožpak se je někomu líto jeho chudoby?

擁抱偏孤子 擁抱す 偏孤の子

jóhó su henko no ko

V náručí drží dítě, jež ztratilo matku.

通宵落涙頻 通宵に 落涙頻る

Jomosugara ni rakurui šikiru

Celou noc roní slzy.

Sirotek

寒早十首・其四

何人寒気早 何れの人にか 寒気早き

Izure no hito ni kanki hajaki?

Ke komu přichází chlad časně?

寒早夙孤人 寒は早し 夙孤の人に

Kan ha hajaši šukuko no hito ni

Chlad přichází časně k mladíkovi, jenž v dětství osiřel.

父母空聞耳 父母 空しく耳に聞き

Fubo munašiku mimi ni kiki

Na otce a matku se jen marně ptá.

調庸未免身 調庸 身を免れず

Čójó mi wo manukarezu

Přesto není osvobozen od roboty.

葛衣冬服薄 葛衣 冬の服薄く

Kacui fuju no koromo usuku

Letní oděv z kuzu je na zimu příliš tenký.

疏食日資貧 疏食 日の資貧し

Soši hibi no tasuke mazuši

K jídlu má jen šlichtu, celý život v chudobě.

毎被風霜苦 風霜に苦しめらるる毎に

Fúsó ni kurušimeraruru goto ni

Pokaždé, když je trápen větrem a mrazem,

思親夜夢頻 親を思いて 夜の夢頻る

oja wo omoite joru no jume šikiru.

sní v noci o svých rodičích.

Forma básní je převzata od Yuan Zhena 元稹 (jp. Genšin). Yuan Zhen napsal dvacet básní na téma časného jara 生春二十首 (č. *Sheng chun er shi shou*), jež všechny začínaly veršem "何处生春早"(č. *He chu sheng chun zao*) „Kam přichází jaro časně?“ A všechny užívaly stejné rýmy. Z hlediska obsahu je však Sugawara no Mičizaneho cyklus spíše jejich opakem. Zatímco Yuan Zhen opěvuje jemnou krásu přírody,¹¹¹ Mičizane zůstává ve světě lidí. Jeho básně vyprávějí o těžkém osudu chudých, není v nich tedy místa pro popis okolní krajiny, jenž měl jinak v oblibě.

Zaměříme-li se na obsah těchto básní, opět budeme překvapeni silným vlivem Bai Juyiho poezie, jenž prostupuje celé básnické dílo Sugawara no Mičizaneho. Například porovnáme-li tyto básně se slavnou novou yuefu Starý prodavač uhlí 売炭翁 (*Bai tan weng*), nalezneme mnoho podobností. V *Bai tan weng* je stařec, jenž se lopotí s dřevěným uhlím z jižních hor až do hlavního města, sužován chladem a únavou. Nakonec je zastaven sluhy z paláce, kteří mu s odvoláním na císařský edikt náklad odeberou a jako náhradu mu dají jenom kousek látky. Ačkoli se formou velice liší, chlad, chudoba a nemilosrdnost úřadů je společným tématem těchto básní. I slovní zásoba je podobná Bai Juyiho. Např. „převracet se na polštáři“ *makura korobašite* 転枕 v třetí verši básně Starý vdovec nalézáme i v jedné z Bai Juyiho básní, stejně tak *modae wo musubi* 結悶. 通宵 (jp. *jomosugara*, celá noc) se ve starších čínských básních skoro neobjevuje, Bai Juyi tento výraz však užívá hojně.¹¹²

111 Pro ilustraci uvedu první z Yuan Zhenových básní:

何处生春早，春生云色中。笼葱闲著水，暗淡欲随风。

度晓分霞态，余光庇雪融。晚来低漠漠，浑欲泥幽丛。

112 Kodzima, Norijuki; Jamamoto, Tokuró. Sugawara no Mičizane. Tokio: Seikóša, 1998, s. 67.

Samozřejmě si můžeme klást otázku, jestli všechna tato slovní zásoba pochází přímo od Bai Juyiho. Tento čínský básník byl v období Heian však velice v oblibě a Sugawara no Mičizane ho evidentně považoval za svůj básnický vzor. Nahrávalo tomu i obrovské množství jeho básní, které se dostalo relativně záhy po napsání do Japonska. Na druhou stranu nám definitivní určení, zda se jedná o přímou výpůjčku či ne, znesnadňuje existence čínských literárních slovníků *ruišo* 類書, jež byly autory v japonském starověku často užívány.

Dalším významným prvkem těchto básní je v porovnání s tvorbou předchozích staletí jejich jednoduchost. Poezie Šesti dynastií se vyznačovala značnou zdobností, mystičností a je tedy pro překlad a správné pochopení místy velice obtížná. Tímto trendem byla pochopitelně ovlivněna i raná japonská tvorba. V časech Sugawara no Mičizaneho se však dobový vkus změnil. Velkou zásluhu na tom měl Bai Juyiho požadavek, aby básně byly psány jasně a srozumitelně, aby každý pochopil poselství, jež obsahovaly. Proto i v Japonsku dochází postupně k takovéto změně stylu. (V oficiálních dvorských básních však zdobnost pochopitelně do jisté míry přetrvala.)

Nyní se pokusím skladbu těchto básní analyzovat z hlediska klasické (původně čínské) teorie rozvoje děje – tzv. *kišótenkecu* 起承転結. *Ki* (起) označuje v tomto případě první strofu (dvojverší). Jeho úkolem je nastolení určitého tématu. V tomto cyklu básní obsahuje, prozaicky řečeno, určení, koho trápí zima. Zde konkrétně vdovce a sirotka. Další dvojverší, *šo* (承), představuje rozvíjení tohoto tématu. Stařec se jen marně pokouší usnout ve své chatrči. Sirotek, přestože přišel o rodiče, je nucen chodit do roboty. *Ten* (転), v regulované tangské básni třetí dvojverší, mnohdy představuje zlom v ději, zde však slouží jakožto jeho vyvrcholení. Autor zde předkládá nejhorší strasti těchto chudých lidí – choroba, nedostatek jídla a oblečení. *Kecu* (結) je závěrem básně. Dle mého osobního názoru zde kulminuje emocionální dopad na čtenáře, jenž je konfrontován s představou plačícího starce objímajícího dítě a prochládlého sirotka snícího o svých zesnulých rodičích.

Báseň Starý vdovec se zaobírá chudobou ovdovělého muže. *Rókan* 老鰥 podle

Reišúge 令集解¹¹³ označuje vdovce staršího 61 let. Výraz *makura korobašite* 転枕 je převzat pravděpodobně od Bai Juyiho (viz výše). Tento stařec zřejmě trpí nespavostí. Trápí ho blíže neurčená choroba a hlad. Třetí dvojverší je viditelně paralelní. Choroba a hlad zde stojí vedle sebe, poslední slova vyjadřují strast. Šestý verš končí povzdechem, že jeho chudoba je všem lidem lhostejná. Autor si musel uvědomovat krutou realitu života v provinciích, jež se prudce lišila od relativně pohodlného života aristokratů. Až na samém konci básně se dozvídáme, že vdovec drží v náručí dítě. Výraz *henko* 偏孤 pochází z Pan Yueho (247 – 300) básně *O vdově* z antologie *Wenxuan*. Podle vysvětlivky měl označovat dítě bez otce, zde však zřejmě značí dítě, jež ztratilo matku.¹¹⁴

V básni *Sirotek* se hovoří o mladém muži, jenž záhy osiřel a nemá nikoho, kdo by mu pomohl. Přesto nebyl nevyvázán z tehdejšího systému povinností běžných poddaných. *Čó* 調 označovalo povinnost zdravých mužů od 21 do 60 let odevzdat jisté množství tkaniny jako daň. *Jó* 庸 označovalo robotu. V Sugawara no Mičizaneho době museli tito muži robotovat 10 dní v roce. Mohli se však vykoupit. Pokud neměli ani na zaplacení dávky *čó*, museli robotovat celý měsíc. Na vdovy, vdovce a sirotky začaly tyto zákony brát ohled až zhruba 50 let po Mičizaneho smrti.¹¹⁵

Kacui 葛衣 je lehké letní oblečení vyráběné z liány *kuzu* patřící do čeledi bobovitých. Jedná se tedy o oděv pro zimní nošení naprosto nevhodný. *Soši* 疏食 je výraz objevující se již v Konfuciových Hovorech (a také v Knize obřadů) jeho přesný význam je diskutabilní, ale v každém případě označuje nekvalitní potravu.¹¹⁶

Během překládání těchto básní jsem si povšiml, že v překladu do českého jazyka je slova, jež jsou užívána jako rýmy (tedy poslední slabiku/znak každého sudého verše), prostě možno vynechat. Všechna totiž mají velice široký, spíše obecný význam: člověk, tělo/osoba, chudý, často. Slovo „chudý“ je z nich zdaleka nejkonkrétnější, ale vzhledem k zvolenému

113 Výklad zákoníku Jóro z první poloviny 9.století sebrány Koremune no Naomotem.

114 Kodžima, Norijuki; Jamamoto, Tokuró. Sugawara no Mičizane. Tokio: Seikóša, 1998, s. 68.

115 *Kanke bunsó, Kanke kóšú*. Ed. Kawaguchi Hisao. Tokio: Iwanami šoten, 1966, s. 261.

116 Kodžima, Norijuki; Jamamoto, Tokuró. Sugawara no Mičizane. Tokio: Seikóša, 1998, s. 69.

tématu se může objevit téměř v jakékoli souvislosti. Domnívám se, že taková volba rýmů byla velice výhodná, protože autorovi umožnila volně tvořit při zachování pravidel čínské regulované básně.

Závěr

V této práci jsem se pokusil poskytnout ucelený obraz vývoje čínsky psané literatury v Japonsku od počátků do konce japonského středověku. Od prvních pokusů o kroniku Japonska, přes císařským dvorem sponzorované kroniky založené na teorii literatury jakožto státoporného prvku, soukromé kroniky jednotlivých dvořanů, až po literaturu zenových klášterů Gozan. Z uvedených příkladů je zřejmé, že čínsky psaná literatura v Japonsku byla rozsáhlá jak množstvím děl, tak rozmanitostí forem a témat. Později, v období Edo, následoval další velký rozvoj samotného čínského písemnictví i jeho studia. Bohužel, toto období se nedá v rámci jedné bakalářské práce ani zdaleka pokrýt.

Na příkladu Sugawara no Mičizaneho jsem se pak následně pokusil vykreslit obraz čínsky psané literatury v jednom z jejích vrcholů. Domnívám se, že pouze v kombinaci s informacemi o jeho životě je možné pochopit vlivy, jež působily na jeho tvorbu. Ač můj překlad nemá valnou uměleckou hodnotu, doufám, že alespoň částečně pomůže objasnit případnému čtenáři této práce obsah jeho básní.

Na uvedených básních je, domnívám se, dobře viditelné, že Sugawara no Mičizane byl svou tvorbou pevně ukotven v čínské literární tradici a zároveň aktivně přejímal novější literární trendy přicházející z pevniny. Což však neznamená, že by poselství, jež chtěl svými básněmi sdělit, nebylo originální a netýkalo se silně událostí v Japonsku jeho doby.

Nebude snad zveličením, pokud prohlásím, že čínsky psaná literatura představovala jakýsi most mezi Čínou a Japonskem, po němž přešly mnohé znalosti a vědomosti, jež následně přispěly k rozvoji svébytné japonské kultury, jak ji znám dnes. Dvořané období Heian četli a psali čínské básně, což se muselo nutně projevit na jejich estetickém cítění, jež pak udávalo tón i básním psaným v japonštině. První kroniky byly také psány čínsky, bez čínské historiografické tradice by rozhodně nevznikly tak záhy a obraz japonského starověku by pro nás zůstal z větší části zahalen temnotou. Bez čínských textů by nevznikl starověký státní aparát, jenž pomáhal udržovat Japonsko jednotné. Později, na počátku středověku,

začala slova čínského původu více pronikat do japonštiny, v důsledku čehož je nyní více než polovina slovní zásoby moderního japonského jazyka tvořena sinojaponskými složeninami. I pozdější středověký vývoj byl výrazně ovlivněn čínskou literaturou. Mniši ze zenových klášterů přinášeli středověkou čínskou kulturu a nejen v oblasti literární tvorby byli natolik aktivní, že po jistou dobu tvořili většinu japonské inteligence. Právě důsledkem jejich zájmu o čínský neokonfucianismus, tato filozofie hluboce zakořenila v japonském podvědomí.

Závěrem bych chtěl podotknout, že ačkoli v poslední době došlo k jistému rozvoji zájmu o čínsky psanou japonskou literaturu mezi západními badateli, stále se domnívám, že si tato neoddělitelná součást japonských dějin a literatury zaslouží více pozornosti.

Seznam použité literatury

Literatura v západních jazycích

Bentley, John R. The Origin of Man'yōgana. In *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 64, No. 1 (2001), s. 59-73. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Borgen, Robert. The Origins of the Sugawara. A History of the Haji Family. In *Monumenta Nipponica*, Vol. 30, No. 4 (Winter, 1975), s. 405-422. Tokio: Sophia University, 1975.

Borgen, Robert. *Sugawara no Michizane and the Early Heian Court*. 2nd Edition. Honolulu: University of Hawaii Press, 1994.

Borgen, Robert; Ury, Marian. Readable Japanese Mythology: Selections from Nihon shoki and Kojiki. In *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*, Vol. 24, No. 1 (Apr., 1990), s. 61-97. Boulder: Association of Teachers of Japanese, 1990.

Culler, Jonathan. Krátký úvod do literární teorie. Brno: Host, 2002.

Funke, Mark C. Hitachi no Kuni Fudoki. In *Monumenta Nipponica*, Vol. 49, No. 1 (Spring, 1994), s. 1-29. Tokio: Sophia University, 1994.

Chaves, Jonathan. Chinese Poets in the Wakan roei shu. In Rimer, J. Thomas, Chaves, Jonathan. *Japanese and Chinese Poems to Sing: The Wakan roei shu*. New York: Columbia University Press, 1997.

Keene, Donald. *Nihonbungaku no rekiši 6*. Tokio: Čúókóronša, 1995.

Keene, Donald. *Seeds in the Heart: Japanese Literature from Earliest Times to the Late Sixteenth Century*. New York: Henry Holt and Company, 1993.

Rabinovitch, Judith N., Bradstock, Timothy R. *Dance of the Butterflies: Chinese Poetry from the Japanese Court Tradition*. New York: Cornell University East Asia Program, 2006.

Rimer, J. Thomas. Introduction. In Rimer, J. Thomas, Chaves, Jonathan. *Japanese and Chinese Poems to Sing: The Wakan roei shu*. New York, Columbia University Press, 1997.

Smits, Ivo. The Way of the Literati: Chinese Learning and Literary Practice in Mid. Heian Japan. In Adolphson, M. S., Kamens E. Matsumoto S. (Ed.) *Heian Japan, centers and peripheries*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2007, s. 105 – 128.

Švarcová, Zdenka. *Japonská literatura 712-1868*. Praha: Karolinum, 2005.

Verschuer, Charlotte von. Japan's Foreign Relations 600 to 1200 A.D.: A Translation from Zenrinkokuhoki. In *Monumenta Nipponica*, Vol. 54, No. 1 (Spring, 1999), s. 1-39. Tokyo: Sophia University, 1999.

Watson, Burton. *Japanese Literature in Chinese, Vol. 1: Poetry & Prose in Chinese by Japanese Writers of the Early Period*. Columbia University Press, 1975.

Watson, Burton. *Japanese Literature in Chinese, Vol. 2: Poetry & Prose in Chinese by Japanese Writers of the Later Period*. Columbia University Press, 1977.

Literatura v japonském jazyce

Fudžiwara, Kacumi. *Sugawara no Mičizane to Heiančó Kanbungaku*. Tokio: Tókjódaigakušuppankai, 2001.

(藤原克己. 菅原道真と平安朝漢文学. 東京: 東京大学出版会, 2001.)

Haruna, Hiroaki. Sugawara no Mičizane no nin Sanuki no kami. In *Wakan hikaku bungakukai. Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003, s. 448 – 470.

(春名宏昭. 菅原道真の任讃岐の守. 和漢比較文学会. 菅原道真論集. 東京: 勉誠出版, 2003.)

Horikawa, Takaši. *Ši no katači, ši no kokoro – Čúseinihon kanbungaku kenkjú*. Tokio: Wakakusašobó, 2006.

(堀川貴司. 詩の形詩の心 – 中世日本漢文学研究. 東京: 若草書房, 2006.)

Inoguči, Acuši. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Kadokawa Šoten, 1984.

(猪口篤. 日本漢文学史. 東京: 角川書店, 1984.)

Jamamoto, Tokuró. Takkjo to heikjo – Dazaifu no Sugawara no Mičizane. In *Tankaši Koiši* 8. 1997, s. 33 - 36. [Kjóto?] Koiši no kai .

(山本登朗. 謫居と閉居大宰府の菅原道真. 短歌誌小石 8. 1997, 京都? 小石の会.)

Keene, Donald. *Nihonbungaku no rekiši* 6. Tokio: Čúókóronša, 1995.

(Keene, Donald. 日本文学の歴史 6. 東京: 中央公論社, 1995.)

Kodžima, Norijuki; Jamamoto, Tokuró. *Sugawara no Mičizane*. Tokio: Seikóša, 1998.

(小島憲之, 山本登朗. 菅原道真. 東京: 精興社, 1998.)

Kokuši daidžiten henšúinkai. *Nihonšidaidžiten*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1987.

(国史大辞典編集会. 日本史大辞典. 東京: 吉川弘文館, 1987.)

Kondó, Haruo. *Nihonkanbungakudaidžiten*. Tokio: Meidžišoin, 1985.

(近藤春雄. 日本漢文学大辞典. 東京: 明治書院, 1985.)

Okada, Masajuki. *Nihonkanbungakuši*. Tokio: Jošikawa kóbunkan, 1954.

(岡田正行. 日本漢文学史. 東京: 吉川弘文館, 1954.)

Ósone, Šósuke; Kinpara, Tadaši; Gotó, Akio. *Hončó monzui*. Tokio: Iwanami šoten, 1992.

(大曾根章介, 後藤昭夫, 本朝文粹, 東京: 岩波書店, 1992.)

Kanke bunsó, Kanke kóšú. Kawaguči Hisao (Ed.). Tokio: Iwanami šoten, 1966.

(菅家文草菅家後集. 川口久雄. 東京: 岩波書店, 1966.)

Sató, Mičio. *Heian kóki nihonkanbungaku no kenkjú*. Tokio: Čikumašoin, 2003.

(佐藤道生, 平安後期日本漢文学の研究. 東京: 筑摩書院, 2003.)

Šimonaka, Hiroši et al. *Nihonšidaidžiten*. Tokio: Heibonša, 1993.

(下中弘. 日本史大辞典. 東京: 平凡社, 1993.)

Šizunaga, Takeši. Kanke bunsó ni mietaru kóghjógen. In Wakan hikaku bungakukai.

Sugawara no Mičizane ronšú. Tokio: Bensei šuppan, 2003.

(静永健. 菅家文章に見えたる口語表現. 和漢比較文学会. 菅原道真論集. 東京: 勉誠出版, 2003.)

Tasaka, Džunko, Kanke wo cugu mono: Mičizane no „Aman jume“ wo jomu. In Wakan hikaku bungakukai. *Sugawara no Mičizane ronšú*. Tokio: Bensei šuppan, 2003, s. 271 – 291.

(田坂順子. 菅家を継ぐ者: 道真の阿満夢を読む. 和漢比較文学会. 菅原道真論集. 東京: 勉誠出版, 2003.)

Watanabe, Šókó; Mijasaka, Júšó. *Sangó šiiki, Seireišú*. Tokio: Iwanami šoten, 1965.

(渡辺照宏, 宮坂宥勝. 三教指帰, 性靈集. 東京: 岩波書店, 1965.)